

Förebygg stölder på byggarbetsplatsen

Förord

2000-2002 genomförde FoU-Väst en studie om stölder på byggarbetsplatser med stöd från SBUF. Projektet finns dokumenterat som ”Stoppa tjuven! Brott och brottsförebyggande åtgärder”, FoU-Väst RAPPORT 0201. Projektet och rapporten fick stor uppmärksamhet.

På initiativ från FoU-Väst och med finansiering från Svenska Byggbranschens Utvecklings Fond (SBUF) har en ny studie genomförts som fokuserat på de förebyggande åtgärderna, men som också försökt uppskatta omfattningen i dagsläget eftersom det fortfarande finns tydliga indikationer på att brotten fortsätter och att en ny typ av brottslighet dykt upp som gäller stölder av metaller.

Projektet syftar till att uppskatta omfattningen av stölder på byggarbetsplatsen och belysa dess konsekvenser. Projektet syftar dock främst till att ta fram rekommendationer för brottsförebyggande åtgärder samt att i dialog med polis och försäkringsbolag ta fram fungerande modeller för effektiva förebyggande åtgärder och stimulans till insatser.

Studien har genomförts av Svenska Protec genom Jan Munthe och Anders. I en projektgrupp har förutom Svenska Protec ingått Peter Camnert, Skanska maskin, Ralph Gustafsson, Skanska, Dick Jimar, AF Bygg, Lennart Pettersson, NVS, Andreas Brendinger, Sveriges Byggindustrier och Pär Åhman, Sveriges Byggindustrier, som dessutom svarat för projektsamordning. FoU-Väst har medverkat i en referensgrupp.

Jag vill tacka alla som bidragit med underlag till denna rapport, med förhoppning att den skall inspirera till brottsförebyggande åtgärder på byggarbetsplatserna. En förhoppning är också att de råd och rekommendationer som lämnas är till hjälp och ger uppslag till nya åtgärder samt att fortsatta diskussioner med försäkringsbolag och polis underlättas med det material som har sammanställts.

Göteborg, april 2011
Sune Almqvist, Projektledare

Innehållsförteckning

Förord	1
Innehållsförteckning	2
Sammanfattning	3
Stölder under 2000-talet	4
Bakgrund	4
Stöldernas omfattning och karaktär	4
Svinnet	5
Vad stjäls?	5
Vem stjal och hur går det till?	6
Externt-internt	7
Ökning-minskning	8
Vilka stölder polisanmäls?	9
God tro – lagstiftningen	9
Har stöldsäkerheten förändrats?	10
Vandalism	12
Förebyggande åtgärder	12
ID06	12
Platschefen och aktörerna	12
Information till personalen	13
Samarbete med polis och vaktbolag	13
Uthyrarnas särskilda situation	13
Märkning och spårning	16
Inledning	16
Utgångsläge 2002	16
Utveckling sedan 2002	17
Framtida utveckling	22
Förslag till åtgärder	23
Inledning	23
Bakgrund och allmänna råd	23
Analys av byggarbetsplats	24
Åtgärder mot tillgreppsbrott	27
Inledning med allmänna råd	27
Åtgärds katalog för byggarbetsplats	28
Åtgärder mot bedrägerier	37
Inledning med allmänna råd	37
Åtgärds katalog för uthyrare	37
Polisanmälan	44
Allmänna råd	44
Innehåll	46

Sammanfattning

Under 2000-talet har stölder av maskiner och annan utrustning ökat markant hos entreprenörer och maskinuthyrare. Stölderna sker på såväl arbetsplatser, maskindepåer som andra uppställningsplatser. De begås inte enbart p.g.a. dåligt skydd utan är ofta resultatet av noggrant planerade och genomförda aktioner. Denna organiserade brottslighet drabbar i första hand byggentreprenörer och maskinuthyrare men som en följd drabbas även försäkringsbolag och i en förlängning slutkunden.

Genom intervjuer och uppföljningar på ett antal representativa bygg- och anläggningsprojekt har stöldernas omfattning och innehåll kunnat uppskattas. Dessa tyder på att det är externa stölder som dominerar och att kostnaderna för dessa, inklusive de störningarna innebär, är i storleksordningen ca 1,4 miljarder kr/år i Sverige. Det är i första hand bygg- och arbetsmaskiner som stjäls, följt av inbyggnadsmaterial (t ex dörrar, garderober, vitvaror), handverktyg, byggmaterial mm. Det framgår också av intervjuerna att det finns stora mörkertal i statistiken hos polis och försäkringsbolag. Detta som en följd av att det är höga självrisker i branschen, i de flesta fall flera basbelopp, i några fall ända upp till tio. Om kostnaderna för stölderna i de enskilda fallen ligger inom självrisken sker oftast ingen anmälan. Det upplevs helt enkelt för krångligt då det inte finns några enkla rutiner för ett sådant förfarande.

Det finns många sätt att förebygga och försvåra att stölder genomförs. Dessa kan förenklat sammanfattas som system för märkning och spårning och indelas i passiva, semiaktiva och aktiva system. En riskbedömning måste alltid göras för att få en rimlig kostnad för den förebyggande åtgärden. En alltför långt gången förebyggande insats medför orimliga kostnader, samtidigt som ett alltför dåligt skydd kan innebära att man drabbas av stölder, onödiga störningar och kostnader. Detta är en avvägning som måste göras inför varje projekt och är ingen lätt uppgift. De förebyggande system som finns berörs i rapporten och diskussion förs om deras lämplighet och i viss mån kostnader att använda dem.

Hur man skyddar sig bäst och vilka åtgärder som bör vidtagas finns det inga generella regler för, utan är något som bör bedömas från fall till fall. Detta till trots har det tagits fram goda råd i form av checklistor som bör vara till god hjälp vid beredningsarbetet för en ny arbetsplats och när produktionen väl kommit igång. Goda råd för vad som bör tänkas på vid en eventuell polisanmälan finns också beskrivet i rapportens sista kapitel.

Slutligen bör det poängteras att det är av stor vikt att synliggöra problemet med stölder då det är ett problem som så gott som alla i branschen förr eller senare råkar ut för. Det är av vikt att få en synlig statistik på vad som stjäls, hur det går till osv. för att kunna komma med lämpliga förslag på motåtgärder. Det är också viktigt att knyta bättre kontakt med polisen lokalt och komma överens med dem om rutiner för rapportering av händelser som inträffar. En dialog med försäkringsbolagen måste också fortgå om självriskeliminering eller reducering av premier när man använder sig av bra märknings-, spårnings- och/eller positioneringssystem. Inte minst det sistnämnda skulle stimulera till att fler förebyggande insatser för stöldskydd skulle göras.

Stölder under 2000-talet

Stölderna på byggarbetsplatser har genomgått en förändring under det senaste decenniet. Tydliga tecken visar att ökningen har gått mot en mer organiserad brottslighet och att förändringar i omvärlden påverkar typen av brott. På senare tid har t.ex. ökade priser på metaller såsom koppar varit en direkt orsak till en ny och farlig typ av brott. Farlig, inte minst för den som utför brottet, men också i hög grad för de som har byggarbetsplatsen som sin arbetsplats.

Bakgrund

En studie, ”Stoppa tjuven”, som genomfördes med start 2000 och redovisades 2002 fokuserade på att ge en bild över omfattningen av stölder på byggarbetsplatser i landet och den situation som maskinuthyrarna befann sig i. Studien skulle också beröra och ge rekommendationer om förebyggande åtgärder. Föreliggande studie bygger på den och jämför utvecklingen under den tid som gått sedan 2002. Denna studie fokuserar dock mer på vilka förebyggande åtgärder som man bör göra. Huvudsakligen bygger resultaten på erfarenheter från personer i produktionsledande befattning och maskinuthyrare och som framkommit i intervjuer som gjorts.

En förändring har skett sedan studien ”Stoppa tjuven” (2002) såtillvida att metaller har blivit attraktiva att stjäla även när det gäller befintliga byggnader.

Alla studier som gjorts, inklusive ”Stoppa tjuven”, pekar på de stora osäkerheter och svårigheter som finns när det gäller att kvantifiera omfattning i rent ekonomiska termer. Det finns problem när det gäller underlag. Det finns även problem inom områden som mörkertal, gränsdragning mellan interna och externa stölder, definitioner och gråzoner.

Detta innebär att den metod som tidigare utnyttjades har brister och kan bara ge en fingervisning åt vilket håll det pekar.

Alternativet är att ta fram en ny metod vilket inte ingått i denna studie.

Stöldskydd och spårning har hittills inte använts särskilt mycket inom uthyrningsbranschen, framför allt på lönsamhetsproblem. Det är ett område inom vilken den tekniska utvecklingen av systemen gått framåt. Det finns möjligheter till tvåvägskommunikation, vilket skulle kunna ge bouseffekter i form av logistikstyrning. Detta skulle kanske kunna bidra till att göra systemen lönsamma.

Stöldernas omfattning och karaktär

En intervjustudie har genomförts där platschefer eller personer i produktionsledande befattning och uthyrare har fått redogöra för om de sett förändringar inom olika områden. 15 platschefer 6 uthyrare och har intervjuats.

Frågorna har speglat olika områden som togs upp i studien ”Stoppa tjuven” (2002). De har formen av ett påstående där den utfrågade skall ta ställning till om de sett någon förändring och i så fall vilken och varför. Följande är resultat från dessa intervjuer.

Svinnet

Svinnet indelades i administrativt, fysiskt och brottsligt svin. Det fanns en gråzon mellan å ena sidan administrativt/fysiskt svin och brottsligt svin å den andra. Många av de intervjuade angav att de inte hade någon metod för uppföljning av svinnet och därmed dålig kunskap och på hur stor det var och hur stor del som var brottsligt. Undantag var maskiner där man ansåg sig ha en relativt god kontroll

Frågan upplevs ha större aktualitet idag. Uppföljningen av svinnet upplevs till del ha blivit bättre även om det återstår mycket att göra. Eftersom det brottsliga svinnet fortfarande inte särredovisas så går det inte att göra någon särskild redovisning av detta. Intrycket hos en del är att det brottsliga svinnet har ökat något.

I ekonomiska termer upplever platscheferna, med något undantag, svinnet som mindre idag än för 5 år sedan.

Orsakerna varierar. En av faktorerna som någon nämner är att avfall har blivit mycket dyrare att hantera vilket kan bidra till att personalen tänker på att spillet skall vara så litet som möjlig och att svinnet därigenom minskar. Andra uppger att de har bättre kontroller nu än förr. Man försöker att genom bättre planering, administrativa och organisatoriska åtgärder ”hålla i materielen” på ett bättre sätt.

På frågan vilka åtgärder som vidtagits för att få kontroll på svinnet uppges främst åtgärder som riktar sig mot det brottsliga svinnet. Det rör sig om framför allt ökade insatser av olika slags larm.

Den genomgående trenden är att man ökat skyddet i förhållande till tidigare. Platscheferna uppger också att lagringstiden där materielen är exponerad för stölder har minskat och att logistiskplaneringen har blivit bättre. Ett exempel är att inbyggnadsmateriel levereras lägenhetsvis.

Vad stjäls?

Flera anser att stölderna av inbyggnadsmateriel har minskat under senare år i förhållande till övriga kategorier. Något som tillkommit under senare år i kategorin administrativ utrustning är GPS i fordon.

Tabell 1: Stöldbegärligt materiel.

Kategori	%
<i>Bygg - och arbetsmaskiner</i>	48
<i>Personlig verktygsutrustning, Handverktyg (även el-/tryckluftsdrivna småmaskiner)</i>	15
<i>Byggmaterial</i>	7
<i>Inredningsmaterial (t.ex. masonit, gipsplattor, golv o. likn.)</i>	5
<i>Inbyggnadsmateriel (t.ex. dörrar, garderober, vitvaror)</i>	18

<i>Administrativ utrustning (mobiltelefoner, com - radio, datorer, mätutrustningar, GPS etc.)</i>	7

För uthyrare gäller framförallt de två översta punkterna i tabellen. De har särskilt noterat att stölderna av markvibratorer har ökat.

Det finns en mycket stor samstämmighet om att metallstölderna har ökat. Det är då framför allt koppar som stjäls, men även aluminium. Uthyrarna märker det genom att uthyrda kablar försvinner. Metallstölderna anses vara ett stort problem inom branschen.

Stölderna anses ske i huvudsak organiserat, vilket visar sig genom att vissa fall stjäls större mängder som flera kabelrullar eller genom att tjuvarna går in i hus och tar ned installerade ledningar, stjal i el-centraler mm. Det sker också fler spontanstölder, där man i stundens ingivelse stjal det man kan komma åt. Ofta stjal de då genom att kapa elledningsbitar som sticker upp ur marken, stuprör, fönsterbleck takplåtar etc. Byggnadsställningar av aluminium är också eftertraktade.

Metallstölderna, speciellt koppar orsakar stora kringkostnader, såsom maskinskador, elavbrott, väntetider på ersättningsmaskiner, kablar och liknande.

Vem stjal och hur går det till?

Stölderna definieras på följande sätt:

Organiserat

Med det avses ofta beställningsjobb eller att man stjal i ett gäng. Brottet är väl organiserat och tjuvarna har direkt avsättning för det stulna.

Spontanstölder

Här avses person/personer som ger sig ut i avsikt att stjåla men inte riktigt har bestämt när och var utan tar det som dyker upp. Säljs sedan på lämpligt sätt.

Tillfällighetsstölder

Stölder som sker genom att någon faller för en frestelse. Exempelvis har en hög reglar legat ett tag och en privatperson kan inte längre motstå frestelsen.

Den genomgående trenden är att ovanstående gäller. Det visar sig genom stöldernas storlek och organisation. Man stjal pallaster med isolering, man går in i en container exempelvis rörmokarens, vilket tydligen var fel för man stjal inget utan går vidare till elektrikerens eller skär upp den enda containern som innehåller verktyg.

Intrycket är att det inte skett någon förändring sedan (2002). Metallstölderna har tillkommit.

Även uthyrarna anser att stölderna är organiserade. En viss ändring kan noteras genom att även lite mindre maskiner stjäls. Just nu förefaller vibratorer vara populärt att stjåla.

En intervjuad anser att de låga straffen är en bidragande orsak till stölderna.

Inbrottsmetoderna är de gängse som tidigare belysts. Möjligen har tjuvarna idag kraftigare verktyg och ett förbättrat tillvägagångssätt. Någon anser att fräckheten har ökat. Man skall dock komma ihåg att från föregående studie så refererades en hel del fräcka tillgrepp. När det gäller tillgrepp från byggen sker detta ofta som containerinbrott

En berättelse visar att tjuvarna utnyttjar presenningar som de lägger över containern för att kunna arbeta ostört när de skär upp den. Vid en containerstöld har man smält ned låset

Genomgående så har skyddet förbättrats vilket redovisas nedan

Externt - internt

Stölderna sker till övervägande del som externa stölder. Andelen interna stölder anges som liten.

De flesta anser att detta fortfarande gäller. Förändringarna är små i förhållande till tidigare utredning.

Någon som arbetar med berg och bro anser att andelen interna stölder är större än övriga. När de arbetar med broar så tycker de att för mycket försvinner trots att arbetsplatsen är lätt att skärma av och skydda. Det fanns samma iakttagelse i den förra studien. Ytterligare en intervjuad sätter interna stölder framför externa i 70 % av fallen.

Ett par intervjuade anger att de tycker att interna stölder är mer förekommande än genomsnittet. I deras fall rör det sig dock om att egen personal medverkar i brotten. De stjälar då oftast inte handgripligen, men lämnar tips om var och när och hur man skall komma åt dem. Ett exempel är att av 600 lägenheter hade de ställt in värdefulla maskiner och även annan materiel i en slumpmässigt utvald lägenhet. Nästa morgon hade det varit ett inbrott i just den av de 600 lägenheterna där maskinerna hade låsts in. Tjuvarna hade säkerligen fått tips inifrån. I ett par fall måste egen personal ha medverkat genom att haka upp fönster, låst upp lägenheter eller på annat sätt underlättat brotten. I ett annat fall har en anställd organiserat och deltagit i stölderna.

I den förra utredningen (2002) behandlades tipsaren. Företeelsen att anställda mer handgripligen medverkar har tydligare kommit fram i denna utredning. Det är sannolikt ingen förändring till tidigare utan bara det att det inte uppmärksammades i förra studien.

Intrycket är att det långsamt går åt rätt håll vad gäller interna stölder. Några anger att företagen tagit fram etikregler mm för att komma tillrätta med problemen och minska stölderna. De flesta betraktar dock, nu liksom i tidigare utredning, interna stölder (tipsare/medbrottsling oräknad) som ett litet problem.

När det gäller frågan om underentreprenörerna stjälar så anger en del att det ibland finns sådana misstankar. Majoriteten anser dock att man kan lita på underentreprenörerna. De är en del av personalen och har att följa de regler som gäller på bygget. Man kan också påverka valet av underentreprenörer framför allt vid byggen som drar ut över flera år

Frågan om åtgärder mot tipsaren/medbrottslingen är värd att överväga

Det finns ibland en underton hos några av de intervjuade, som skulle kunna peka på att de interna stölderna är ett större problem än vad branschen vill erkänna.

Ökning – minskning

Det finns flera faktorer som pekar mot att beställningsbrott förekommer bl a att en dyr maskin stjäls trots att det finns större och dyrare bredvid eller att bara rörmokarens container har råkat ut för inbrott.

Hur har beställningsbrotten utvecklats?

På frågan om beställningsbrotten ökat eller minskat var bilden splittrad. Svaren fördelade sig enligt följande:

Minskat	35%
Lika	25%
Ökat	40%

Bland uthyrarna är det fler (ca 65%) som anser att beställningsbrotten ökat.

Av utredningen framgår att det fanns en viss, om än inte oemotsäglich, korrelation mellan områden med hög andel inbrott/stölder (BRÅ statistik) och många brott på byggarbetsplats i närheten. Påverkar området (närområdet) där Du bygger antalet stölder?

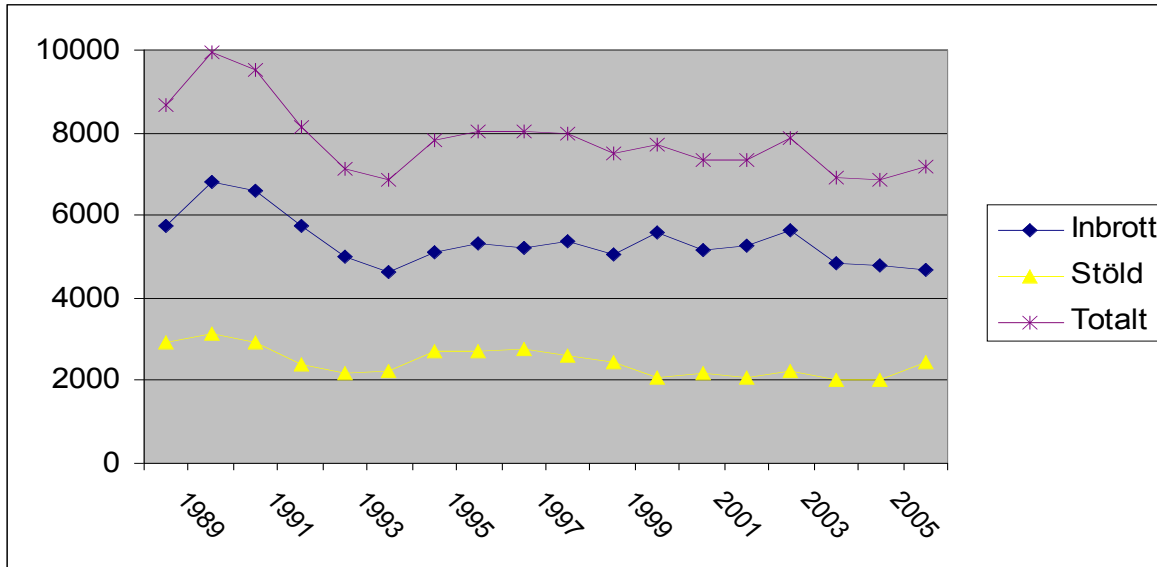
De flesta anser att detta är helt rätt även om kopplingen inte är klockren. Flera anger att de tänker igenom skyddet mer och satsar mer i eller i närheten av ett område, som anses belastat. Det är dock så att om ett bygge ligger avsides så utsätts det ofta för flera stölder eftersom tjuvarna kan arbeta mera ostört. Om det finns byggen med, för den mer organiserade brottsligheten lockande stöldobjekt, spelar det mindre roll var bygget ligger. Det utsätts i alla fall för stölder. Ryktet går snabbt, särskilt om skyddet är bristfälligt och det har gjorts lyckade kupper. Idag byggs ofta stora bostadsområden med relativt hög standard där de olika etapperna kan dra ut i flera år. Något som inledningsvis ökar risken.

Leveranskontrollen varierar starkt mellan olika byggarbetsplatser. Hur har utvecklingen av leveranskontrollen varit positiv eller negativ

Sammantaget så verkar det som om någon förbättring sker även om många tycker det är likadant som tidigare. Flera har förbättrat leveransmottagandet och eller förbättrat mottagningsrutinerna. Materielen kommer lägenhetsanpassad och går direkt från leveransen till aktuell lägenhet och inte allt på en gång. De som använde ID 06 anser att den bidrar till förbättringen.

Några hade önskemål om en förvaltare som ägnade sig åt bl. a. detta.

Figur 1 En graf över BRÅ statistik för ”Inbrott och Stöld utan inbrott på byggplats, i bod tillfällig barack, vagn o.d.”.

Brottstatistiken från BRÅ pekar på en marginell minskning vilket kan betyda att åtgärder för skydd under de senaste 5 åren har haft verkan. Det kan också vara så att de stigande självriskerna har ändrat/minskat anmälningsbenägenheten. Det kan möjligen finnas andra orsaker. Vad som är rätt går inte att säga.

Vilka stölder polisanmäls?

Det verkar inte ha skett någon större förändring i anmälningsbenägenheten. Det är fortfarande ca 35 procent som anmäler i stort alla brott där uthyrarna har en väsentligt större anmälningsbenägenhet.

De flesta platschefer anger att de anmäler konstaterade inbrott. Självriskan påverkar då liksom nu. I ett par fall hänvisade man direkt till att självriskan var hög och att man därför inte polisanmälde. De stölder som ligger under självriskan anmäls oftast inte.

Mörkertalen är svåra att kvantifiera, men bedöms vara i stort sett oförändrade.

I övrigt är bilden lika vad angår synen på polisens arbete där en del anser att det är ointressant medan andra beskriver det som ett resultat av resursbrist.

God tro – lagstiftningen

Tidigare angavs den svenska lagstiftningen med God tro som ett skäl till att det var meningslöst att anmäla. Lagen har nu förändrats. Har det påverkat stölderna?

De flesta platscheferna säger att de inte märkt någon skillnad, medan någon tror att det har påverkat. Flera uppger att de tror att godset går ut ur landet och jämför med Roslagens sommarstugor där man vid utredning av större härvor konstaterar att godset i princip går direkt från stugan till färjan. Ett par har ingen direkt uppfattning.

Svaren fördelar sig på följande sätt

Nej	75%
Ja	15%
Vet ej	10%

Det verkar inte som lagändringen har påverkat anmälningsbenägenheten särskilt mycket. Bland uthyrarna är bilden mera splittrad.

Det finns dock positiva effekter. Som en uthyrare uttryckte saken: *”Man slipper sitta i rättssalen och se en målvakt frias och den drar iväg med ens grejor. Nu finns en chans att få tillbaka maskinen”*. Stulna maskiner kan också snabbare återlämnas om man kan styrka att man är ägaren.

Har stöldsäkerheten förändrats?

Har Du förändrat din syn på stöldsäkerheten de senaste 5 åren?

Majoriteten av tillfrågade uthyrare och platschefer är eniga om att risken för stöld och inbrott uppmärksammas nu i högre grad än tidigare. Metallstölderna har satt fokus på hela problemområdet.

De flesta har förbättrat skyddet på avgörande sätt. Alla utnyttjar sina tidigare erfarenheter. Resultatet i övrigt består av olika åtgärder. Intrycket är att flera gör en bättre analys av behovet än tidigare och att man funderar över skyddet i mera strukturerade banor. Det sker en anpassning till hur platsen ser ut, hur belastat området eller områden i närheten är och hur materiellflödet förändrar sig över tiden. Någon har fått hjälp med analys i avtalet med sitt säkerhetsbolag.

De flesta anser att det är viktigt att veta vilka som rör sig på bygget vilket gör att de intresserar sig för identitetskontrollen.

Larmen liksom kvaliteten på dessa ökar generellt. De bör helst vara trådlösa annars stjåls kablarna.

För platscheferna gäller att

- man satsar mera resurser på stöldskydd
- man tillåts av byggbolaget att förbättra stöldskyddet
- några byggföretag har visat ökat intresse och tar allvarigare på stöldskyddet än tidigare
- även analysen av stöldskyddsfrågor verkar vara bättre, åtminstone hos en del. Byggets art och läge får påverka utformningen av stöldskyddet
- skärma av byggarbetsplatsen i ökad omfattning även om det inte alltid är fysiskt möjligt
- kontrollen har förbättrats t ex genom id – brickor
- intresse finns för ID 06-konceptet
- förbättringar har skett genom att man tar allvarigare på att låsa in
- rutinerna har stramats upp så att man alltid försöker samla in och låsa det som är stöldbegärligt.
- man låter materielen komma i sådan takt att den kan installeras kontinuerligt och sedan skydda byggnaden
- nedgrävning av kablar görs där det går

- man låser in materiel i containrar eller hus
- ronder genomförs, helst med hund
- system som innebär minskade liggetider för materiel har utvecklats
- disponering av arbetsplatsen t ex placering av bodar ägnas särskild uppmärksamhet
- man utnyttjar spårsändare, t.ex. i vitvarorna

För uthyrare gäller

- satsning på bättre stängsel
  - Gunnebostängsel med stålpinor som inte kan klippas
  - stängsel med larm och optisk tråd
  - mellanstängsel på gården
  - elstängsel (Kostnaden intjänad på ett år)
- erbjudande om hyrförsäkring (Nöjd kund)
- att man går ihop med andra företagare om tätare ronder
- IR-detektorer
- containrar med bom på insida
- ökad information (fokus på problemet)
- larm till LarmC inte bara på plats
- ökat utnyttjande av larm (flera byggnader, platser områden etc)
- att kunna tillhandahålla bra moderna larm

Gemensamt

- ökad förvaring inomhus
- förstärkta glasrutor
- bättre uppföljning av materielen
- ökad information (fokus på problemet)
- ökat utnyttjande av larm (flera byggnader, platser områden etc)
- bra belysning
- bra/godkända lås

De viktigaste förändringarna under de senaste 5 åren är

- skydd av kablar
- högre kvalitet på larm och lås
- ökat utnyttjande av ronder
- ökat utnyttjande av nattvakt (helst med hund)
- ökat utnyttjande av larm till LarmC
- ID 06
- stängsel med inpasseringsgrind
- koll på vem som rör sig på arbetsplatsen
- bättre kontroll på godsmottagningen. Var sak i rätt tid för montering
- vanligare med en förrådsansvarig
- larm på viss materiel
- flexibelt utnyttjande av larm
-

Om inte kostnaderna får råda: Larmat stängsel, kameror, påslaget ljud till larm, ljus tätare ronder.

Vandalism

Inom detta område upplevs ingen förändring alls. Det rör sig fortfarande i huvudsak om klotter och skadegörelse som drabbar utan att kunna förutsägas. Frågan anses inte som stor. Ett undantag finns dock. En platschef berättar att en grävmaskinist råkat ut för följande. Vid ett bygge kommer det fram en unge på bedömt 10-12 år. Han tar kontakt och säger att om du vill ha din maskin hel på måndag vill jag ha 1000 kronor. Han fick inga pengar, men när maskinisten kom tillbaka på måndag var maskinen sönderslagen. Vi har inte fått in några andra berättelser.

Förebyggande åtgärder

ID 06

Genom föranmälan, obligatorisk legitimationsplikt och närvaroredovisning försvåras för obehöriga att vistas på byggarbetsplatsen.

Syftet med ID06 – Allmänna bestämmelser om legitimationsplikt och närvaroredovisning – är framför allt att försvåra svartarbete och ekonomisk brottslighet samt att stärka den sunda konkurrensen. ID06 har utarbetats av Elektriska Installatörsorganisationen EIO, Glasbranschföreningen, Maskinentreprenörerna, Målaremästarna, Plåtslageriernas Riksförbund, Sveriges Byggindustrier och VVS Företagen med stöd av Byggscheferna/Ledarna, Byggnads, Målareförbundet och SEKO.

ID 06 ger flera fördelar vad avser kontroll av behörighet att vistas på arbetsplatsen, men även till exempel vad avser låsa och låsa upp utrymmen, vilka då kan sektioneras med behörighetsnivåer. Det innebär att alla utrymmen som behöver vara låsta kan vara detta och öppnas utan nycklar om man har behörighet. Materiel och maskiner kan förses med chip vilket medför möjlighet till uppföljning.

Omkring 7000 företag är nu anslutna till ID06, vilket visar att företag i alla storlekar tar frågan på allvar. Antalet ID06-behörighetskort passerade 2010 150.000. Att bära ID06-kort ger en typ av gemenskap – de som är utan blir mer synliga då.

Platschefen och aktörerna

I ”Stoppa tjuven” finns ett avsnitt som visar platschefens situation i relation till övriga aktörer.

På frågan om detta fortfarande gäller, är svaren att det i stort sett gör det. I samband med svaren på övriga frågor så verkar det dock som att vissa förändringar har skett inom några områden. Intrycket är att

- platscheferna är ännu mer pressade idag än tidigare
- informationen till och delaktigheten hos personalen upplevs som bättre än tidigare
- företagen intresserar sig mera för stöldskyddsfrågor idag
- stöldskydd upplevs som legitimt idag
-

Informationen till personalen

Informationen om stöld och brott verkar ha blivit bättre generellt. Flera anser att det är så och att möten är mera regelbundna och mer konstruktiva.

Inhyrd utländsk personal representerar ett problem genom språkbarriären. Här måste man utnyttja tolk eller någon person som talar engelska och man vet inte riktigt hur det förs vidare.

Även bland uthyrarna anser flera att det blivit bättre

Samarbete med polis och vaktbolag

Samarbetet med polisen har inte förändrats och slutsatserna i ”Stoppa tjuven” är fortfarande giltiga. Uthyrarna uppger att samarbetet med polisen inte har förändrats. I något fall har uthyraren aktivt påverkat polisen så att hundpatruller utnyttjar depån som övningsobjekt. I något område har polisen en viss närvaro genom bilar då och då. Resurserna är dock för kläna. Från ett område i Göteborg uppges att stöldanmälningar skickas till Dalsland för bearbetning.

Med vaktbolagen fungerar det bättre. Det kan hänga ihop med att utnyttjandet har ökat och det kostar mer vilket i sin tur är ett incitament för ökat engagemang.

På en del håll har det nog skett förbättringar vad det gäller att ställa genomtänkta krav och att ändra dem allt eftersom, medan det på andra håll inte hänt mycket. Exempelvis säger en av de utfrågade att vaktbolagen lovar mycket inledningsvis, men att detta mattas med tiden. Men det finns liknande exempel från företagshåll. I ett exempel rapporterade vaktbolaget att en bil med visst nummer synt under misstänkta omständigheter, men rapporten sattes in i en pärm. Ingen uppföljning gjordes. Inte av vaktbolaget eftersom det inte är beställt och inte av platschefen, som inte hade tid. Det här skulle kunna vara information som vid kontakt med polisen kunnat ge förhandsvarning. Det skulle kanske löna sig att köpa även analys och åtgärder av vaktbolagen.

Polisanmälan via Internet skall förenkla anmälan. Några använder sig av detta men inte alla. En bonuseffekt är att det är ett enkelt sätt att registrera sina anmälningar. Observera dock råden nedan. Det är bättre och effektivare att skaffa sig en poliskontakt till vilken man kan anmäla direkt.

Uthyrarnas särskilda situation

Uthyrarna har ett dubbelt säkerhetsproblem genom att de dels ska skydda sin depå, dels skydda sig i samband med uthyrning. Utredningen anser att det fanns ett antal åtgärder som kunde vidtas för att skydda sig bättre mot stölder.

De flesta har förstärkt skyddet mot stölder, främst i förbättrade staket, larm och i viss mån ökade tjänster från vaktbolag.

Utredningen definierade oegentligheter som allt från bedrägeri till att inte betala fakturor (brott mot hyresbestämmelserna)

På frågan om det ökat eller minskat, jämfört med (2002) anser ca 50% att det ökat.

På frågan om de förbättrat skyddet mot oegentligheter och i så fall hur blir svaren ja och följande åtgärder vidtas i olika grad för olika uthyrare

- bedrägerier måste ledas till bevis vilket kan vara knepigt. Man måste bädda för det redan vid uthyrning
- noggrann kundkontroll. Det innebär att signaler om detta går ut till presumtiva stöldbenägna kunder och hyresförsök från sådana kunder sker då i mindre omfattning
- kopiera kundens id-kort.
- lyssna på erfarehetskänsla för vad kunden går för.
- hellre avstå en tveksam kund än att få en dyrbar kundförlust.
- vill ha övervakningskamera vid disken.
- avsluta uthyrning tidigt om Du ser att det går snett
- rutiner skall kontinuerligt ses över
- försäkringen i samverkan med spårningsutrustning ger möjlighet att få tillbaka stulet gods samtidigt som försäkringsskyddet ersätter eventuella skador mm.
- gamla ”säkra” företag säljs – kontrollera dem då och då

Spårningsutrustning har utnyttjats under de senare åren, men har inte slagit igenom på bred front

Drygt hälften av tillfrågade uthyrare använder spårningssystem helt eller delvis för sina dyrare maskiner. De är nöjda med det. De som inte använder spårningsutrustning anser att det är för dyrt. En har bytt spårningsfirma och en avser att göra det. Ett större företag överväger att skaffa sig spårningssystem.

En platschef har, efter att ha varit utsatt för stölder av vitvaror, utnyttjat en spårsändare i vitvarorna. Konceptet är att han skaffar en spårsändare, som utnyttjas när vitvaror kommit och skall installeras. Under denna tid ökar risken för stöld främst av det rostfria. Spårsändare läggs in i något av paketen. Spårsändare aktiverar var 10 minut och talar om var den är. Detta sker till ett relativt lågt pris varje gång men eftersom det endast rör sig om några dygn nattetid så blir ändå kostnaden hanterbar. På byggsplatsen sitter ett antal skyltar som varnar för att varorna är larmade. Byggsplatsen har inte råkat utför några stölder sedan systemet infördes

En av dem som använder spårning uppger att det blivit dyrare att låta spårningsfirman sköta allt dvs. bevaka att maskinerna är där de skall vara. Det lönar sig därför att själv överta övervakningen av maskinerna och kontakta spårfirman när maskinen larmar.

Märkningen består oftast av tillverkarens maskinnummer förstärkt av dekalering och möjligen även ägarens dekalering och eget nummer.

Atlas och Hilti har egna system där man även kan få logistikuppgifter. I full skala anses nyttjande av dessa vara rätt dyra.

Antalet uthyrare som har spårningssystem har ökat något i förhållande till föregående utredning. På frågan vad som motiverar kostnaden så fanns lite olika svar.

- Det är viktigt att återfå maskiner som var stulna/försvunna eftersom det blir mycket papper och byråkrati när något försvinner. Det måste vara ”lönsamt” och utrustningen måste kunna döljas
- Grävare och minigrävare
- Kompaktlastare
- Kompressor
- Dumprar.

En anser att det vore bra om det kunde finnas till markvibratorer. Lägstvärdet på maskinen där det lönar sig bedöms till ca 100 000:-.

Några argument för spårsändare.

- Vi tycker att det är värt att göra allt som går för att motverka stölder av våra maskiner. Spårningsutrustning är relativt dyrt, men om den fungerar så tror vi att det är en bra investering.
- Försäkring tillsammans med spårsändare är ett bra system
- Säkerhet i att få tillbaka
- Argument för vissa kunder
- Tillfredställelsen att tjuven inte kan behålla stöldgodset.

Vissa anser att det är för dyrt och att försäkringsbolagen inte är speciellt intresserade av att sänka premier om man skaffar utrustning.

Flera tycker att det skulle vara intressant om det gick att använda avancerad utrustning för mer än spårning och stöldskydd. T.ex. att kunna rapportera och styra logistiska uppgifter av typen

- fjärravläsning av gångtid, maskinstatus, underlag för fakturering
  - geografiska gränser där maskinen får användas
  - begränsningar i tid
  - felsökning
- tider för service

Märkning och spårning

Inledning

Kapitlet indelas i tre olika huvudgrupper: *passiva system*, *semiaktiva system* och *aktiva system*. Några begrepp som används är

1. **GSM Global System for Mobile communication.** GSM är den mest utnyttjade metoden för mobil kommunikation. GSM-nätverken kan även utnyttjas för positionering. Exaktheten i positionsbestämningen beror på antalet sändare/mottagarmaster i området. Tre master i 120° grader mellan varandra på relativt kort avstånd ger en bra position medan två master som har målet mellan sig inte kan ge någon egentlig position. Inom ramen för GSM utnyttjas GPRS **General Packet Radio Service**. GPRS är en plattform som gör det möjligt att överföra data till exempelvis mobiltelefoner.
2. **GPS Global Positioning System.** GPS är ett satellitbaserat navigeringssystem med stor noggrannhet (meter). GPS är användbart för många ändamål i det moderna samhället, men när det gäller stöldskydd så är det främst dess förmåga att exakt tala om var ett stulet föremål befinner sig. Nackdelen är att GPS har dålig genomträngningsförmåga och därför blir det svårigheter om godset flyttats inomhus eller under jord.
3. **VHF Very High Frequency.** För VHF är gränsen horisonten. Detta gör att den har lång räckvidd, särskilt om antennen placeras högt. Har stöldgodset hunnit utanför räckvidden kan antennen placeras i ett flygplan vilket drastiskt ökar räckvidden. För att exakt lokalisera godset krävs en pejl i t ex en bil. VHF har god genomträngningsförmåga och kan till viss del lokalisera gods även i ett garage under mark

2002 gällde fortfarande den gamla lagstiftningen avseende God Tro - förvärv, vilket gjorde det till ett svårt och många gånger misslyckat företag att försöka få tillbaka sin egendom även om man kunde bevisa att den var stulen.

Utgångsläge 2002

Passiv märkning

Tillverkaren av de flesta maskiner och fordon har egna system för märkning av sina produkter. Dessa är normalt försedda med tillverknings- eller chassinummer. När den är såld vill den nye ägaren märka den med ett individnummer, i godset eller på en plåtbricka, för att därmed ha en god kontroll av maskinen vid inventering och uthyrning. Ofta kan man även markera äganderätten genom att klistra på företagets dekal eller logo. Ibland kan man även måla produkten i företagets ”egen färg”.

Blir produkten stulen försöker förövaren ofta ta bort alla spår efter den rättmätige ägarens märkning. Man slipar bort dekaler, märken, nummer och tar bort plåtbrickor. Nithål och andra kännetecken döljs på olika sätt, dessutom kanske maskinen målas om. Det kan bli svårt att hitta några märkningar eller spår därefter, och om den återfinns får den rättmätige ägaren svårt att bevisa sin äganderätt.

Semiaktiv märkning

Ett motmedel mot stölder var att förse produkter med små dolda chip eller kemisk märkvätska, som aktiverades att avge sin kod med hjälp en avläsare (handdator). Ju mindre chipet är ju kortare läsavstånd. I avläsaren kunde man lagra data som man hemma på kontoret överförde till huvuddatorn. Man kunde också överföra dessa data via en enkel kommunikationsradio. Även EAN-kod nyttjades i maskinuthyrningsbranschen t.ex. för inventering och identifiering. Avläsare till denna sker med ljusstrimma. 2002 kunde man även hämta vissa logistiska uppgifter från maskiner.

Aktiva system

Redan under 1990-talet har man alltmer börjat arbeta med system för att spåra stulna maskiner. Systemet byggde på att maskinen eller produkten försetts med en liten sändare/mottagarenhet som gav en enkel eller vanligen en dubbelriktad förbindelse. 2002 hade man fått fram flera bra system för spårning. Man utnyttjade vanligen ett GSM. Större noggrannhet kunde erhållas med satellitsystemet GPS. Ett företag, var tidigt ute på marknaden med totalkonceptet larm, eftersökning och återbördande till ägaren. De nådde framgångar med ett system baserat på VHF och som, enligt egen utsago, återfinner drygt 90 % av försvunna maskiner.

Aktiva system kräver att antennen och sändarenhet döljs, men även om sändarenheterna har blivit mindre så finns det gränser för miniatyriseringen. Har inte maskinen egen kraftkälla så krävs batteri. Systemen är även förhållandevis dyra.

Utveckling sedan 2002

Lagstiftning

Den 1 juli 2003 ändrades lagen så att det inte längre går att göra förvärv i God Tro lika lätt som förr. Den som bestulits på gods är fortfarande ägare till det även om någon påstår sig ha köpt det i god tro. Man kan alltså kräva av den som har godset att få tillbaka det.

Allt är inte rosenrött. Det finns begränsningar som att

- man aktivt måste kräva tillbaka godset när man fått veta vem som har det (inom 6 månader)
- man inte själv får ta tillbaka egendomen om man skulle påträffa den. (Straffbart)
- lagen inte gäller om man blivit av med godset genom bedrägeri, något som inte är ovanligt när det gäller uthyrare. Man har rätt att få köpa tillbaka det.

Semiaktiv Märkning RFID (Radio Frekvens Identifiering)

Inom detta område har man gjort stora framsteg sedan 2002 i och med att RFID-systemet börjat tillämpas. RFID är en relativt ung teknik som utnyttjar små elektroniska märkbrickor som kan läsas av på upp till 1½ meters håll med hjälp av en antenn. Man kan förklara funktionen med att jämföra den med EAN-tekniken, som fungerar på ungefär samma sätt, men använder ljus som bärare av informationen. När man i stället använder radio så behöver inte märkningen vara synlig, den kan t.ex. vara inlaminerad i papper, plast, i en vätska, bakom trä eller praktiskt taget allt utom metaller.

Det säger sig självt att den här tekniken går att använda i en stor mängd tillämpningar som sortering, stöldskyddsmärkning, flödeskontroll, passerkontroll mm. Kopplad till annan utrustning kan den utnyttjas till exempel för att automatiskt öppna en dörr. I och med

datorerna så kan snabba uppdateringar ske och dörröppning, ut- och inpassering, start av maskiner mm kopplas till behörighetsnivåer.

Priset på transpondrarna sjunker hela tiden i och med att marknaden blir större och tillverkningen rationaliseras. Detta gör att nya tillämpningar blir ekonomiskt möjliga.

Man kan säga att ett RFID-system består av tre huvuddelar,

- en transponder (tag, kodbärare eller vad man vill kalla)
- en antenn med sändarenhet och strömförsörjning
- en läsare

Dessa kan se ut på olika sätt, men funktionen är densamma. Antennen skapar ett elektromagnetiskt fält som svänger med en viss frekvens. Transpondern aktiveras av fältet och sänder ut en unik kod som antennen fångar upp. Läsaren översätter och tolkar signalen och presenterar den på ett eller annat sätt. Man får således en beröringsfri avläsning som inte kräver någon optisk kontakt.

Läsavståndet, som kan variera mellan några millimeter till ett par meter, påverkas av transponderns typ och storlek, storleken på antennens yta, sändarens effekt samt den elektriska miljön i närheten. Radiovågorna kan i stort sett passera all materiel utom metall. Man nyttjar olika frekvenser beroende på vad man vill uppnå. De tre frekvensområdena man arbetar med är

- Lågfrequens (LF) 100 - 200 KHz
- Mellanfrekvens 13,56 MHz
- Högfrequens (HF) 2,4 GHz

Frekvensen påverkar systemets läsavstånd, dess förmåga att motstå elektromagnetiskt brus och tränga igenom olika material.

Det finns ett brett urval av transpondrar. De består av en liten antenn och ett microchip (IC-krets) i olika typer av kapslar. Det finns ett antal olika IC-kretsar med olika funktioner. Den i dag mest förekommande typen är det enkla och billiga read-only chipet som innehåller en unik 10-siffrig kod. Koden kan inte ändras eller manipuleras på något sätt. För vissa tillämpningar, där ett större läsavstånd erfordras, kan man använda så kallade aktiva transpondrar. De innehåller då ett batteri och sänder hela tiden ut sin kod med stor kraft. För att spara batteriets kapacitet kan man låta chipet ”sova” i intervaller eller börja sända först efter att det mottagit en signal.

Transponderns form, storlek materiel varierar från små 10 mm långa glasrör till 150 mm. epoxyplattor. De minsta är mindre än ett knappnålshuvud och kan lamineras in i t.ex. ett behörighetskort.

Läsare finns i en mängd olika utföranden från olika tillverkare. Det finns små, lätta handläsare med inbyggd antenn som har relativt korta läsavstånd. Det finns större industriella antenner med separata läsare som monteras i apparatskåp. Vi har också antenner för tuffa industriella miljöer, som t.o.m. kan monteras under vatten och i extremt smutsiga miljöer. Handdatorer med inbyggd RFID-läsare och antenn kan användas för inventering och liknande.

Vi kan i dag kalla RF-systemet för en semiaktiv märkning av maskiner mm, men systemet är har ett mycket bredare användningsområde än så. Det är utvecklingsbart och kommer sannolikt att kunna bli helt aktivt när man kan kombinera avläsningen med ett system av dubbelriktad kommunikation med t.ex GPRS. Systemet finns redan i dag i t.ex. containrar, där man kan sända t.ex. ett inbrottsförsök med RF-informationens rörelsedetektor. I dag är den sändare, som nyttjar GPRS eller GSM, ganska stor och är placerad i containerns insida. Det är ingen tvekan att RF ID kommit för att stanna och utvecklas än mer framöver.

Spårning av stulna maskiner med aktiva system

De system som finns i dag är i princip samma som fanns redan 2002, men den utveckling som skett de senaste åren är olika kombinationer av de olika systemen GSM, GPS, GPRS och VHF.

GSM och GPS nyttjande har förbättrats genom utökat mastsystem och genom roomingavtal kan det användas i hela EU-området. Med kombinationen GSM/GPRS och GPS ha man kunnat bygga upp ett navigationssystem med ännu större täckning. Kombinationen GSM/GPRS-GPS är i dag kanske de system som utnyttjas mest även vid spårning av stulna maskiner. Systemet har dock den svagheten att inte kunna kommunicera med sändaren i den stulna maskinen om den finns under jord, i garage eller liknande. Därför har man börjat nyttja systemet i kombination med VHF. Det system som 2002 byggdes på VHF har haft den svagheten att man inte når maskinens sändare om den finns alltför långt bort (under horisonten). Mottagaren måste upp till en höjd där signalerna från sändaren kan upptäckas. Då krävs att mottagaren placeras högt i det första sökskedet, t.ex. i helikopter eller flygplan. Därefter placeras mottagaren i bil som söker i aktuellt närområde. Systemet har fått så bra resultat, men sökandet blir relativt dyrt. Nu kan även detta system kombineras med GSM och GPS. Härigenom erhålles också möjligheter att kunna förse maskinen med censorer för att kunna sända även logistiska uppgifter såsom nyttjandetid, områdesbegränsningar, otillåtet nyttjande, servicetider, temperatur, batterikapacitet mm. Information av sådana uppgifter kan även sändas med SMS och via Internet. Vissa försäkringsbolag kan ge rabatt på premien om det finns ett spårningssystem i maskinen.

Man kan även konstatera att sändaren i produkterna har blivit mindre och fått ökad kapacitet. Kostnaden för de olika systemen har, allt efter ökat nyttjande minskat något. Även företag som säljer spårningsutrustning har blivit fler och har genom kombinationer av olika sändare och bättre batterier skaffat allt fler och bättre produkter.

En möjlighet som diskuteras för att få ned kostnaderna för aktiva stölskyddssystem är att kombinera dessa med nyttjande företags övervakning av maskinen. I och med att lägesangivningen och möjligheter till dubbelriktad kommunikation förbättras genom kombination av olika tekniker så kan även andra uppgifter än läge tas fram.

Detta skulle ge möjligheter att:

- ta mot uppgifter om brukandetid, servicebehov, felsökning, fakturaunderlag mm
- ändra geografiskt område, hyrestid mm
- stoppa maskinen för olovligt utnyttjande

Frågan om nyttan med ett sådant system har ställts till uthyrare, men uppfattningarna är delade.

ID 06. Säkrare byggarbetsplatser

Som framgår ovan har man utvecklat olika system för semiaktiv märkning som bygger på ID RF-principen. Man har utvecklat system för en ökad personalkontroll på byggarbetsplatsen och såväl kontroll över maskiner, verktyg, materiel mm både på byggarbets- och uppställningsplatserna för maskindepåer. Detta system kallas ID 06.

ID06 har utarbetats av byggbranschen i samverkan inom ramen för ”krafttag mot svartarbete”. Grunden i hela systemet är att alltid veta vilka som har tillträde till byggarbetsplatsen, i vilket ärende och om de befinner sig på arbetsplatsen eller inte. Avsikten är alltså att försvåra för obehöriga att vistas på byggarbetsplatsen.

Målet är att ID06 skall

- Försvåra svartarbete
- Försvåra ekonomisk brottslighet
- Stärka den sunda konkurrensen
- Skapa förutsättningar för eventuell skattekontroll

Några av de allmänna bestämmelserna för ID 06.

- Alla på arbetsplatsen skall medföra ID-handling samt bära synlig ”namnbricka”
- Entreprenörer skall skriftligen föranmäla de anställda som har rätt att vara på arbetsplatsen.
- General-/totalentreprenören skall föra en daglig närvaroförteckning, som skall sparas i två år och vara tillgänglig för Skatteverkets eventuella granskning.

De behörighetskort som används bygger på RFID (se ovan). Kortet möjliggör beröringsfri avläsning. Branschstandarden omfattar två kommunicerande frekvenser (passiva chip). Av de två chipen, används det ena inom HF-området och där lagras personlig information med ett avläsningsavstånd på c:a 10 cm. Det andra arbetar inom LF-området där arbetsplatsinformation lagras, med ett avläsningsavstånd på c:a 60 cm. På kortet finns även en magnetremsa som är kompatibelt med tidigare installerade system (kortläsare).

Korten innehåller

- företagsnamn
- företagets organisationsnummer
- fotografi
- personens för- och efternamn
- kortnummer och ID-06 logotyp.

Behörighetskorten ersätter **inte** giltig legitimation.

Datainspektionen anser att ID06 hanterar personuppgifterna i enlighet med PUL (personuppgiftslagen).

Den 28 juni 2007 undertecknades det första ackrediteringsavtalet mellan Sveriges Byggindustrier och Infobric AB. Det innebär att ID06 nu är helt komplett och färdigt att användas inom den svenska byggindustrin.

Infobric bygger upp en säkrare lösning för byggarbetsplatser. Byggbranschen är enig om att säkerheten på byggarbetsplatserna skall förbättras och att samtliga byggnadsarbetare är identi-

fierade och att endast behöriga skall äga tillträde till arbetsplatsen. Därtill kommer den senare tidens debatt om svartjobb inom byggbranschen, som gör ämnet än mer aktuellt.

Tillsammans med ledande byggentreprenörer och maskinuthyrare har Infobric tagit fram en rad produkter som ger säkrare arbetsplatser, bättre kontroll över maskinparken samt en väsentligt minskad stöldrisk. Genom att möta byggbranschens krav på ökad säkerhet, kompletterad med modern teknologi, har Infobric skapat en metod som ger nödvändig överblick och kontroll på arbetsplatserna.

Den tekniska plattformen i Infobrics system bygger på RFID-teknologi och system för informationshantering. ID-kort, verktyg, maskiner, grindar, containrar och lås förses med RFID- utrustning som kommunicerar med varandra och som kan avläsas med hjälp av mobilkommunikation eller Internet. Alla behöriga kan indelas i behörighetsnivåer och får ett ID-kort försett med ID-RF. På så sätt blir det enkelt att styra vem som får komma in på arbetsplatsen, containrar och vem som får använda olika maskiner och verktyg.

En byggarbetsplats uppbyggd enl ID 06 med Infobric system bör innehålla följande:

- Alla behöriga skall vara försedda med ID kort som ger tillträde till arbetsplatsen, bodar, containrar och dieseltankar.
- Maskiner märks med RFID-tag och kan nyttjas endast med ID06-kort och kan sända logistikuppgifter. Maskiner utrustade med RF-ID kan även sända geografiska uppgifter genom GPRS vid en ev. stöld.
- Flyttbara grindar. En större motoriserad slaggrind för inpassage av fordon mm. En mindre rotationsgrind för inpassage av personal. Grindarna öppnas med ID06-kort
- Ett dörröppningssystem där ej andra ”nycklar” än ID06-kort accepteras
Container – system med ett invändigt säkert lås och som öppnas med ID06-kort genom en särskild invändig mottagare
- Säker förvaring av diesel och som larmar vid inbrottsförsök. Öppnas med ID06-kort
- Stängsel runt arbetsplatsen försett med elektriskt larm och/eller IR deckare.

Infobric utvecklar och levererar lösningar som höjer säkerhetsnivån på byggarbetsplatser och för maskinuthyrare.

Man använder sig av följande tekniska specifikationer:

- Aktiv RFID – monteras i verktyg och småmaskiner för att kunna spåra vem och hur länge någon lånat materielen.
- Passiv RFID – för att läsa av vilka användare som tillåts komma in i en container. Denna ID kopplas automatiskt med verktygslånet
- Fjärrstyrt elektromagnetiskt lås, nyutvecklat containerlås som monteras helt på insidan och därför blir mycket svårt att manipulera.
- GPRS – trådlös onlinekommunikation. All information avläses antingen lokalt via nätverk, på distans via internet eller mobilt till dator/mobil.
- Central datahantering ger möjlighet att spåra och utnyttja dyra verktyg optimalt
- Debiteringsunderlag kan skapas automatiskt för uthyrande företag
- Versioner: finns för endast personidentifiering, person och verktygsregistrering, automatiskt utlämningsställe för verktyg och stöd för hanteringen på uthyrningsföretag.
- Optioner: Rörelsedetektor, separat skärm och tangentbord för olika konteringar av verktyg
- Förberedd för: att kunna kommunicera med verktygets elektronik vilket helt förhindrar funktion om dessa tas ut av obehöriga (tjuvar eller personer med otillräcklig utbildning),

Framtida utveckling

Den tekniska utvecklingen med mobil kommunikation, miniatyrisering, datorutveckling mm ger möjligheter att väva samman stöldsäkerhet med säkerhet i vid bemärkelse och även med administrativa rutiner. Allt detta gör att det bör gå att öka säkerheten utan att hämma byggprocessen och att kostnaderna för stöldskydd delas med andra nyttigheter.

ID 06 är ett sådant system som innebär stora möjligheter. Förutsättningen är att det implementeras och inte stannar på pappret. Med de komponenter som ingår och kommer att finnas tillgängliga kan man bygga upp egna system om detta skulle vara önskvärt.

För uthyrarna gäller det att följa med i utvecklingen och utveckla system för uthyrning, t ex containrar med RF-ID system för identifiering, öppning, sändning av larm mm.

Mot den bakgrunden vore det klart önskvärt med en branschgemensam standard så att byggare har möjlighet att använda utrustningar tillsammans även om man måste hyrafrån olika uthyrare.

Förslag till åtgärder

Inledning

Den jämförande studie som genomförts ligger till grund för rekommendationerna i detta kapitel. Jämförelsen visar att det inom vissa områden har skett förbättringar, men fortfarande behöver mycket göras för att förbättra stöldskyddet.

Rekommendationerna gäller både byggarbetsplatsen och maskinuthyrare. Avsikten är att såväl produktionsledande personal och uthyrare skall kunna utnyttja råden och att de ger idéer som man själv väljer och som passar vid olika tillfällen.

Förslagen till åtgärder är indelade i

- Bakgrund och allmänna råd
- Mall för analys av byggarbetsplats vid etablering. Den riktar sig framför allt till produktionsledningen.
- Åtgärder mot tillgrepsbrott. Denna har sin huvudsakliga inriktning mot byggarbetsplatsen.
- Åtgärds katalog för uthyrare
- Polisanmälan

Gränserna mellan de olika avsnitten är inte absoluta utan även uthyrare har nytta av att titta på de avsnitt som riktar sig till byggarbetsplatsen och vice versa.

I avsnittet ”*Vad tänka på inför och vid polisanmälan*” har råd kompletterats med allmänna råd från polisexpertis.

Bakgrund och allmänna råd

Om man tittar på brottsstatistiken under en period och framför allt på de tre storstadslänen, som är överrepresenterade i brottsstatistiken, så kan det framgå att t ex byggnadsmateriel är begärligt. Är det brist på isoleringsmateriel, så stjäls det lastbilsvis. Inventarier i form av kylskåp mm kan fortfarande vara fortfarande populära.

Under de senaste åren har metaller tillkommit beroende på de höga priserna.

En metallast bjöds ut på *Blocket*, men tack vare märkning med leveransdatum och kund så kunde de återföras. Det gäller att ha alltså ordning på papperen så att man vet vad som stulits, när och var. Detta är nödvändigt för att kunna göra en korrekt polisanmälan.

När det gäller uthyrare så är det framför allt större maskiner som är begärliga. Av någon anledning har vibratorer av olika slag också blivit populära.

Det som sagts ovan visar att brottsligheten ständigt förändras vilket innebär att Du ständigt måste se över Dina system och rutiner samt vidta nya åtgärder för att skydda Dig.

Trots åtgärder så kan Du råka ut för brott. Det gäller då att göra en korrekt polisanmälan. Hur innehållet i den ser ut har en avgörande betydelse för hur ärendet behandlas och det i sin tur har direkt avgörande betydelse för chansen att få tillbaka det stulna.

Analys av byggarbetsplats

Det huvudsakliga arbetet görs före etablering. Någon gång i processen kan det vara bra att besöka den nya arbetsplatsen för att få en helhetsbild. Detta bör dock göras först när man skaffat sig en uppfattning om problemen, men före beslut om utformning.

Steg 1 Grundläggande faktorer. (Omfattar fem avsnitt)

Avsnitt 1

I steg ett gäller det att inventera de grundläggande faktorer som är styrande och när i tiden de inträffar. Sådana faktorer är

- Vad skall byggas? Enkel industrifastighet eller exklusivt hyreshus med mycket stöldbegärligt material?
- När i tiden kommer maskinutrustning?
- När i tiden finns särskilt eftertraktad maskinutrustning?
- När kommer olika underleverantörer?
- När kommer golv, vitvaror?
- När kommer annan begärlig utrustning?
- Inflyttning
- När finns känsliga perioder i övrigt t ex ström- och vatten försörjning?

Avsnittet syftar till att klarlägga främst vad som sker och när i tiden det sker. Slutsatser dras och kan gärna skrivas ned som enkel förteckning, när i tiden saker och ting inträffar och vad som särskilt skall beaktas.

Avsnitt 2

Kan kallas läget i omgivningarna. Syftet är att klarlägga risken för brott om den är stor eller kan bedömas som liten. Det finns åtminstone i storstad en viss koppling mellan stöld just mot byggarbetsplats och stöld/inbrott i allmänhet i ett område. Den är inte absolut och det behöver inte hända något i ett socialt belastat område, men risken är högre.

- Hur ser områdets brottsprofil ut?
- Hur ser det ut i angränsande områden?
- Finns stöldaktiva gäng eller ligor i omlopp?
- Förekommer vandalism i omgivningen?
- Hur kan detta komma att förändras över tiden?

Slutsatser dras avseende hur stora riskerna kan bedömas vara mot bakgrunden av platsledningens erfarenhet. Behövs ytterligare kunskap och var kan få den, t ex polis, vaktbolag, affärsidkare eller boende.

Avsnitt 3

Kan även kallas läget vid arbetsplatsen. Syftet är att inventera och klarlägga hur det ser ut inför etableringen och vad platsledningen har för verktyg att motarbeta brottslighet med.

- Hur är byggkonjunkturen? Vad medför den för konsekvenser avseende samt vilka underentreprenörer står till buds? Påverkar det maskinförsörjningen ur brottsynvinkel?
- Vad har företaget för regler som är av betydelse för brottsförebyggande åtgärder av typ:
  - Vad är företagets syn på olika brott? Var ligger ribban?
  - Finns regler för vad som gäller för personalen och för att få låna verktyg mm?

- Finns regler för vad personalen får ta i form av spill och vad är att betrakta som spill?
- Finns regler för hur interna stölder skall hanteras?
- Om företaget inte har några regler har platsledningen det eller behöver de tas fram?
- Vad är personalens syn på vad som är stöld/icke stöld?
- Finns adekvata ordningsregler för byggverksamheten?
- Vilken anda vill PC skall råda på arbetsplatsen? Finns den formulerad och delgiven?
- Hur informeras personalen? Ges information på ett bra sätt och är det rätt information?
- Medtas tillgångar från plats till plats i form av stängsel, larm mm?
- Finns principer för hur etableringen skall ordnas avseende, exempelvis kontor, containrar, underentreprenörer, trafik, leveranser etc?
- Vilka begränsningar finns? Ex vilka kostnader får skyddet innebära.

Förteckna slutsatserna om vad som finns och vad som behöver göras. Här finns mycket som om det görs väl första gången, håller för lång tid. Avsikten är inte att i detta avsnitt gå in på hur eventuella problem skall lösas utan klara ut vad som finns gjort och vad som behöver göras. Här kan platsledningen också fundera över vem som skall göra olika åtgärder och om det finns tillgångar i form av hjälp inom eller utanför företaget.

Avsnitt 4

Syftet är att klarlägga de geografiska faktorerna och deras påverkan.

- Arbetsplatsens storlek
- Vad är det för omgivningar, ödsligt, bebyggt, stad etc?
- Är området trångt eller kan jag välja platser för t ex containrar mm. med hänsyn till stöldskydd?
- Finns insyn på bygget från allmänhet eller andra?
- Vilka inbrytningsvägar för tjuven finns/kommer att finnas i fastigheten/fastigheterna?
- Hur förändras bilden över dygnet? Exempelvis i en stad kan områden som är befolkade under dagen vara öde eller till och med tillhåll för ljusskygga individer under natten.
- Hur är vägnätet till och från byggplatsen?
- Hur ser vägnätet ut inom byggplatsen?
- Hur är transportmöjligheterna med lastbil/pickup via vägar eller omkringliggande terräng?
- Finns vägar för joggare eller liknande nära området som kan utnyttjas för transporter?
- Kan man komma till byggplatsen via angränsande hus eller tomter?
- Var kan avspärningar ordnas?
- Var kan parkering för anställda ordnas?
- Omgivning i övrigt, skolor, daghem, fritidsgårdar mm som konstituerar att ett skydd för tredje man som kan byggas ut. Anpassas för att försvåra brott.
- Hur förändras förutsättningarna över tiden? Exempelvis genom inflyttningarnas påverkan på avspärningar och stängsel.

Här dras slutsatser om vilka åtgärder som kan vidtas för att försvåra tillträde, att försvåra rörelser inom området av icke önskvärda fordon. Hur området kan utnyttjas när det gäller placering av olika områden för maskiner, containrar mm. Vilka maskiner och vilket material som erfordras. Hur förändras förutsättningarna över tiden?

Avsnitt 5

Hur omgivningarna är i övrigt. Syftar till att klarlägga om det finns tillgångar i området som kan bidra till att förbättra stöldskyddet.

- Boende i närliggande hus
- Var finns närmaste polis?
- Finns nattöppna mackar?
- Finns företagarförening i området?
- Övrigt

Förteckna vad som finns och hur man skall gå tillväga för att dra nytta av dem.

Steg 2 Överväganden (Omfattar 2 avsnitt)

Avsnitt 1

Här används de slutsatser som dragits från föregående avsnitt. Meningen är att platsledningen, grundat på dessa skall komma fram till en plan för åtgärderna över tiden.

Vad finns det för alternativ?

- Vilka möjligheter har jag att bygga upp skyddet i olika kostnadsnivåer
  - Grundnivå. Finns alltid. Viss grundläggande skydd som platsledningen alltid vill ha. Platsledningens anda skall gälla. Brottsförebyggande regler.
  - ökning av skyddet vissa tider
    - tilläggsnivå 1 (kan krävas ibland)
    - tilläggsnivå 2 (kan krävas någon enstaka gång)
- Möjlig brottsrisk. Grundas på vad som kan hända över tiden
  - nivå 1
  - nivå2
  - etc

Avsikten är att försöka nå rätt skyddsnivå

Avsnitt 2

Val av alternativ

Här bestämmer man viken nivå på skyddet mot brott som skall gälla samt vad det är avsett att skydda mot.

Steg 3 Utformning av skyddet

Här upprättas en plan för vad som skall göras avseende brottsförebyggande åtgärder, vem som skall göra vad och när det skall vara klart samt i vilken ordning. Vissa frågor kan behöva kontrolleras t ex vilket vaktbolag är mest ändamålsenligt här etc. Sätt ansvarsfördelning på pränt.

Exempel på punkter i planen kan vara:

- Platsledningens övergripande normer
- Regler avseende stöld på arbetsplatsen och för arbetet på arbetsplatsen
- Anpassa etableringens planlösning för att minska möjligheterna till stöld. Exempelvis placering av bodar och containers, avspärrning av vägar och terräng, öppenhet för insyn av passerande, försvåra insyn för tjuven.

- Låsplan. Vad skall vara låst med vilken typ av lås? Vem/Vilka ansvarar för låsning? Hur hantera maskiner och verktyg? När och hur skall de låsas in?
- Hur skall inbyggnadsmaterial och vitvaror hanteras?
- Leveranser och förvaring. Vilka metoder skall utnyttjas exempelvis avseende vitvaror och annan dyrbar utrustning? ”Just-in-time”, leverantören installerar etc
- Hur förfara under raster, icke arbetstid, helger, semestrar?
- När och var skall larm användas? Bestäm typ av larm. Ansvar för larm
- När och var över tiden skall vaktbolag användas? Utforma regler för förhållandet till vaktbolaget. Vad skall de göra, vilket mandat att agera har de? Vilka krav ställs på dem?
- Förhållande till boende, polis och andra aktörer i närheten
- Förändringar i skyddet över tiden
- Övrigt

Steg 4

Här tas beslut om skydd och åtgärder samt sker upphandling av beslutade resurser.

Steg 5 Efter etablering

Det är viktigt att planen hålls levande. Speciellt viktigt är att de grundläggande reglerna följs. Stöldskyddsplanen följs upp och kontroller sker att den fortfarande är ändamålsenlig. Förändringar beslutas fortlöpande.

Åtgärder mot tillgreppsbrott

Inledning med allmänna råd

Under denna rubrik har alla de råd och erfarenheter som kommit från platschefer och andra som bidragit till utredningen samlats. Det innebär att någon platschef vid något tillfälle har funnit att en åtgärd har gett effekt eller i varje fall varit värd att prova. Det innebär inte att alla åtgärder alltid passar alla situationer utan katalogen är tänkt att vara en matsedel som platscheferna och andra kan plocka ur.

Ett av de viktigaste ingångsvärdena är att man vet vilka som rör sig på ett bygge och att man gör det svårt för obehöriga att vistas inom området utan att bli upptäckta.

Det finns tre grundregler som kan kallas TUM- regeln:

TILLGÄNGLIGHET

Att få tillfälle att komma åt den begärliga varan och att den finns tillgänglig.

Åtgärder som behörighet att vistas, skalskydd, leveranskontroll, förvaring är områden man skall arbeta med.

UPPTÄCKTSRISKEN

En brottsling räknar ofta risken att upptäckas och lagföras mot vinsten i att begå brottet. En av faktorerna som gynnar tjuven är anonymitet, vilket i många fall finns på en byggarbetsplats. Där rör sig mycket folk i olika ärenden. ID 06 är här en hjälp.

Det gäller att skapa hög risk och liten avkastning.

MORALISK FÖRKASTELSE

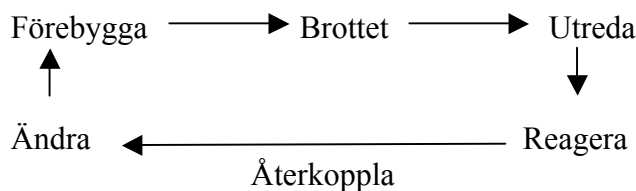
Är den låg på arbetsplatsen så ökar incitamentet att begå brott. Detta är främst något som berör de interna stölderna. Det är något som Du kan påverka själva genom goda rutiner och regler för hur det skall gå till.

Man kan också tala om MARKNADSFÖRUTSÄTTNINGAR. Exempelvis ledde ett tillslag av 7,5 kilo heroin av mycket hög reningsgrad till att priset på gatan i Stockholm gick upp 5 ggr.

Detta i sin tur innebar att antalet brott ökade ännu mera eftersom de narkotikaberoende behövde ännu mer pengar.

Slutsatsen är att när det är ont om en vara stiger priset och därmed brottsrisken, vilket i sin tur leder till att Du skall följa utvecklingen och vidta åtgärder tidigt, helst före Du blir drabbad. Är det ont om byggmateriel så kan man räkna med att stölderna ökar för just sådana varor/produkter.

Slutligen och inte minst viktigt - Dra lärdom av inträffade händelser

Grunden för att minska brotten är att en polisanmälan sker och att brottslingen så småningom blir lagförd. I kapitel "Polisanmälan" nedan både allmänna råd och anvisningar för en korrekt polisanmälan.

Åtgärds katalog för byggarbetsplats

1. Företaget

Företagen tar idag i många fall för lite ansvar för att stödja platscheferna på fältet, även om det blivit bättre. Det finns problemområden som måste åtgärdas och som bör betraktas som företagsgemensamma, kanske t o m branschgemensamma, för att kunna genomsyra ett företaget och forma en kultur riktad mot brott. Företagsgemensamma regler underlättar för personalen genom att man vet vad som gäller för alla företagets arbetsplatser.

Möjliga åtgärder:

- Etiska regler för hur företaget ser på brott och hur det agerar mot brott
- Centrala metoder för analys av brott och skydd mot brott
- Centralt stöd och rådgivning angående brottsförebyggande åtgärder
- Plan för åtgärder inom ramen för ett heltäckande koncept
- Proffsig handläggare exempelvis en fd polis som verkligen kan frågorna.
- Punkter i en gemensam policy Delar kan läggas på platschefen att bestämma
  - Syn på internstöld
  - Vad är ett brott?
  - Vad skall tillåtas? Regler för detta
  - Vad skall anmälas?
  - När skall anmälan underlåtas?

- Hur skall personalen hållas medveten?
- Hur introduktionsutbilda nyanställd personal?
- Hur handa kleptomaner?
- Hur sköta interna stölder när de upptäcks?
- Vad får man ta?
- Vad får man låna i form av maskiner mm?

Använd ID 06

En byggarbetsplats uppbyggd enl ID 06 med Infobric system bör innehålla följande:

- Alla behöriga skall vara försedda med ID kort som ger tillträde till arbetsplatsen, bodar, containrar och dieseltankar.
- Maskiner märks med RFID-tag och kan nyttjas endast med ID06-kort och kan sända logistikuppgifter. Maskiner utrustade med RFID kan även sända geografiska uppgifter genom GPRS vid en ev. stöld.
- Flyttbara grindar. En större motoriserad slaggrind för inpassage av fordon mm. En mindre rotationsgrind för inpassage av personal. Grindarna öppnas med ID06-kort.
- Ett dörröppningssystem där ej andra ”nycklar” än ID06-kort accepteras.
Container – system med ett invändigt säkert lås och som öppnas med ID06-kort genom en särskild invändig mottagare.
- Säker förvaring av diesel och som larmar vid inbrottsförsök. Öppnas med ID06-kort.
- Stängsel runt arbetsplatsen försett med elektriskt larm och/eller IR deckare.

Infobric utvecklar och levererar lösningar som höjer säkerhetsnivån på byggarbetsplatser och för maskinuthyrare.

Man använder sig av följande tekniska specifikationer:

- Aktiv RFID – monteras i verktyg och småmaskiner för att kunna spåra vem och hur länge någon lånat materielen.
- Passiv RFID – för att läsa av vilka användare som tillåts komma in i en container. Denna ID kopplas automatiskt med verktygslånet.
- Fjärrstyrt elektromagnetiskt lås – nyutvecklat containerlås som monteras helt på insidan och därför blir mycket svårt att manipulera.
- GPRS – trådlös onlinekommunikation. All information avläses antingen lokalt via nätverk, på distans via internet eller mobilt till dator/mobil.
- Central datahantering ger möjlighet att spåra och utnyttja dyra verktyg optimalt.
- Debiteringsunderlag kan skapas automatiskt för uthyrande företag.
- Versioner: finns för endast personidentifiering, person och verktygsregistrering, automatiskt utlämningsställe för verktyg och stöd för hanteringen på uthyrningsföretag.
- Optioner: Rörelsedetektor, separat skärm och tangentbord för olika konteringar av verktyg
- Förberedd för: att kunna kommunicera med verktygets elektronik vilket helt förhindrar funktion om dessa tas ut av obehöriga (tjuvar eller personer med otillräcklig utbildning),

2. Platschefen. Anda, regler, anmälan

Dålig anda och osäkerhet om vilka regler som gäller skapar en miljö där risken för tillgreppsbrott ökar. Det finns också en ökad risk även vad avser andra typer av svinn. Flera platschefer har understrukit att det viktigaste är att det råder en god anda. Personalens medvetenhet skall ha en sådan nivå att stölder i alla dess former känns fel. Det är då viktigt att alla vet vad som är tillåtet och vad som är förbjudet.

Möjliga åtgärder:

- Skapa en god anda i vilken stöld inte ingår och stöldskydd lever med alla
- Fasta regler och bra rutiner som efterlevs och följs upp
- Ordning och reda ger många positiva effekter både vad avser tillgreppsbrott och annat svinn
- Målsättning ”Inte en pryl skall tas”.
- Sätt upp polisanmälan på anslagstavla så att alla kan se att nolltolerans gäller.
- PC anmäler alla brott. Det är viktigt att man uppfattar att tillgreppsbrott tas på allvar.
- Personalen får ej ta något från arbetsplatsen utan tillstånd. Gäller även spillvirke.
- Exempel på punkter i en gemensam policy. Delar kan läggas på företaget
  - Syn på internstöld
  - Vad är ett brott?
  - Vad skall tillåtas? Regler för detta.
  - Vad skall anmälas?
  - När skall anmälan underlåtas?
  - Hur skall personalen hållas medveten?
  - Hur introduktionsutbilda nyanställd personal?
  - Hur handa kleptomaner?
  - Hur sköta interna stöld
  - Hur upptäcks?
  - Vad får man ta i form av material?
  - Vad får man låna i form av maskiner mm?

Administrativa åtgärder

- Genomför en, åtminstone översiktlig, analys av skyddsbehovet.
- När arbetsplatsen planeras, väg in placering av bodar containrar, insynsskydd mm så att stöld försvåras.
- ID-bricka är bra, men den:
  - skall bäras
  - användningen skall följas upp
  - förkommen id-bricka skall strykas
- Gradera upp identitetskontrollen till ID 06-konceptet.
- Förskjut raster för olika grupper. Rådet är inte entydigt. Vissa påpekar att det kan göra det lättare för personalen att stjäla och att den personal som arbetar kan bli misstänkt.
- Fotografera misstänkta bilar med (digital)kamera och kontrollera bilnumret och ägare. Rådgör med polisen avseende resultatet.
- Filma arbetsplatsen då och då. Det innebär fördelar genom att man i lugn och ro kan studera platsen och se saker som man annars inte ser vad avser arbetarskydd, brandskydd och stöldskydd.
- Följa upp okända bilnummer och se om de återkommer.
- Personal kan låna verktyg,
- Attraktiva maskiner kvitteras
- Kontoret på andra våningen förekommer nästan alltid i praktiken för att försvåra insyn och stöld.
- För loggbok över bygget så att man efteråt vet vad som hänt och vilka åtgärder som vidtagits. Hjälper att samla erfarenheterna. Minnet är kort.
- Rådgör med andra platschefer. Ha regelbundna interna möten.
- Begränsa overtidsarbetet exempelvis efter kl. 20.00. Innebär krav på god planering men fördelen är att hela arbetsplatsen kan stängas och minskar risken för att obehöriga skall passera obemärkta. Skapar ordning och reda.

- Central upphandling av vaktbolag. Finns både för- och nackdelar med det.
- Några vill ha tillbaka förrådsman men anser att det är för dyrt. Några har en förrådsman och anser att det är värt priset.
- Låt inte lastbil stå över natten på bygget den kan då stjälas och utnyttjas för transporter.
- Låt inte lastad lastbil stå över natt.
- Vissa platschefer har tagit upp åtgärder som egentligen är en fråga mellan företaget och facket och egentligen faller utanför denna utredning. De har dock nämnt att de anser att åtgärderna har en positiv inverkan på stölder.
  - låt personalen bli mera delaktig i processen i form av beslut och enskilt ansvar
  - månadslön
  - personalen får en viss bonus om tillgrepsbrott blir färre och av mindre omfattning
- Anpassa skyddet över tiden

3. Information

Det som är mest vanligt är att informera om stölder i samband med byggstart och sedan vid behov vid arbetsplatsmöten. I många fall kan det vara för lite. Under alla förhållanden är det viktigt att platschefens grundläggande normer och hans regler för att motarbeta stölder är väl kända och att man lever upp till dem. Mot den bakgrunden är information om stöldskyddet värt omsorg vid byggstart och sedan fortlöpande. I information inbegrips också att inte önskad information läcker ut.

Möjliga åtgärder:

- Utformning av reglerna för information sker tillsammans med personalorganisationerna
- Regelbunden information avseende skydd mot brott
- Se till att personalen håller tätt med vad de vet så att inte upplysningar om leveranser av dyrbar utrustning och annan eftertraktad information finns tillgänglig

4. Låsning

Bra lås av godkänd kvalitet är ett grundläggande skydd vid låsning av hus, våningar, kontor, containrar, bodar mm. Låsning genomförs också vid de allra flesta arbetsplatser, men kvaliteten och omfattningen är nog inte alltid tillräcklig. Grundregeln är lås in och lås fast.

- Lås in arbetskläder. De kan utnyttjas som kamouflage.
- Utnyttja modern teknik med chip i ID-kort som gör det möjligt att ha utrymmen och containrar ständigt låsta och öppna med hjälp av det avståndsverkande chippet.
- Låt inte utrustning typ pressningar ligga ute i onödan, de kan utnyttjas för att dölja inbrott.
- Ordning och reda med låsningen. Någon skall ha ansvar för att det genomförs.
- Följ upp nycklar. De har en tendens att förkomma. Beredd ändra lås.
- Utnyttja husen för att ta in material i skydd.
- Om verktygsvagnar utnyttjas bör de alltid låsas vid rast. Vid arbetes slut låses de in exempelvis i container.
- Maskiner och annan dyrbar utrustning låses in i container varje dag.
- Datorer låses in i kassaskåp. Bärbara kan tas med hem. Fasta datorer i väl låsta utrymmen. Det som finns i datorerna är ofta av väsentlig betydelse för bygget. Skydda detta väl exempelvis genom att låsa in löstagbara hårddiskar i kassaskåp. Se till att ha back up.
- Använd godkänt lås/hänglås alltefter värde/risk
- Ställ dyra maskiner så att de är svåra att komma åt. Lås med kätting och kraftiga lås.
- Tunga lås för kulkopplingar på exempelvis kompressorer och liftar.
- Lås dyrbara instrument exempelvis mätutrustning med kätting även på raster.

- Håll bodar kontor mm låsta så att nyckel måste användas även från insidan. Tjuven kan då inte bära ut genom dörren.
- Använd låsta fönster med karmen säkrad så att den inte går att rycka ut. Tjuven vill inte använda ett vasst trasigt fönster som väg in och sedan ut med tjuvgods
- Ställ krav på maskinförsörjaren att hans bodar, containrar mm är konstruerade så att det inte går att välja typ allt efter värde/risk.
- Skjutluckor eller galler vilka kan låsas för fönstren på insidan så att fönstren inte kan utnyttjas för transport.
- Brytskydd på dörrar.
- Skydda (koppar)kablar genom nedgrävning.

5. Larm

Larm införs allt mer. Många gånger har dessa införskaffats genom platschefen som sedan tar med dem från bygge till bygge. Under tidens gång kompletteras de på olika sätt. Inom vissa företag pågår centralt införskaffande av larm. Vidare har många maskinuthyrare larm. Ett problem som måste uppmärksammas vid användning av larm är falsklarmsproblematiken. Risken för detta måste penetreras. Falsklarm kostar pengar och tar tid från den personal, ofta platschefen, som skall åtgärda det. Det är bättre med ett enklare och pålitligt larm än ett mera sofistikerat som falsklarmar.

- Dyrbar utrustning placeras inom hus med larm.
- Larm med sensor i varje hus container, kontor , bodar m fl platser.
- Falsk telefonplint med nedgrävd kabel som lockbete för att tjuven skall tro att han klipper larmet.
- Dra larmkabeln inuti höljet för elkabeln.
- Utnyttja trådlösa larm.
- Larm när de klipper telefontråden.
- Platschefen har egen larmcentral. Vid etablering beställs undercentraler och sensorer av ett vaktbolag eller maskinuthyrare. Går att koppla in på en mobil GSM.
- Använd rörliga larm med detektorer.
- Ljudlarm där detta kan vara effektivt d v s på sådana platser där det finns någon som kan reagera eller i trånga utrymmen där det blir svårt att uthärda.
- Larma bodar, containrar, kontor mm.
- Rörliga larm anses vara bra. Få personer skall känna till var larmen är placerade. Placeringen ändras ofta. Vaktbolaget meddelas i ett sent skede.
- Ha larm till larmcentral utanför arbetstid.
- Fasta larm i bodar och containrar.
- Mixa larm med exempelvis 50 % tysta och 50% ljudlarm (exempelvis i staden).
- Larmade stängsel kan vara bra för större ytor, men bör kombineras med kameraövervakning för att kunna sälla falska och riktiga larm.
- Överväg tysta larm. Syftet är då att kunna fånga tjuven. Det blir då inga upprepade stölder av samma tjuv. Kräver att vaktbolag är snabbt på plats.
- Vid stor leverans av vitvaror eller motsvarande utnyttja spårsändare i någon. Varna med skyltar att materielen är larmad.

6. Kameror

Kameraövervakning kan vara effektiv, men fordrar tillstånd av respektive länsstyrelse, vilka har olika praxis i olika delar av landet.

- Kameraövervakning utnyttjas inte så mycket. Det är integritetskänsligt och omgärdas därför av bestämmelser. Kan vara bra i förebyggande syfte. Ser vilka rör sig i området. Ta bort falsklarm, läsa av bilnummer mm.
- Kombinationer
Vid utnyttjande av larm är det flera uthyrare som påpekar vikten av kombinationer av åtgärder. Stängsellarm kan vara effektivt om det kombineras med kameraövervakning för att kontrollera vad som orsakar larmet. Vidare kan, när larmet går, belysningen öka till max.

7. Containerar

Containerar utnyttjas för att skydda dyrbar materiel som maskiner och verktygsvagnar. Underentreprenörerna utnyttjar sina containerar för att förvara verktygsutrustning. Den blir då ofta komplett för exempelvis en rörmokare.

Containerarna blir alltså ett givet mål för en tjuv. Ofta är de utsatt för riktade angrepp där det är uppenbart att det är ett beställningsjobb.

Containerarna har svaga punkter och tjuvarna är fantasifulla. De flesta containerarna har enkla väggar av plåt och dubbla dörrar som låses med en bom och hänglås eller en spanjolett som låses med hänglås.

Angreppssättet mot containerarna är att

- Frysa sönder hänglåset
- Skära av bommen
- Mera sällan gå genom vägg eller tak med skärmaskin.
- I mera våldsamma fall rycks bommen bort genom att kopplas till ett fordon

För att skydda materielen måste alltså containerarna ägnas uppmärksamhet. En öppnad container innebär ofta tillgång till stor mängd dyrbar utrustning. Det gäller att om möjligt förlänga processen att ta sig in och att göra det skall vara svårt att ta reda på vad som finns i containern

Möjliga åtgärder:

Låsbommar till containerar är sårbara. Här kan man överväga annan låstyp exempelvis inbyggda/skyddade lås

Det finns alternativ å marknaden. Exempel

- Ett lås tillverkat i rostfritt stål med invändigt låsbomsystem. Det utvändiga ovala låshuvudet låser öppningshandtaget. Låscylindern är i Stöldklass 3. Låsen kan utrustas med elektroniskt nyckelsystem.
- Låset är monterat med flytande fasthållning över springan mellan dörrarna. Infästningarna på låset är inkapslade och helt skyddade mot åverkan. Det går ej att borra eller såga i låset då det är specialhärdat och därför är även nedfrysning utesluten.

Andra åtgärder som kan vidtas är

- Dörrar bör stiftas så att det inte lönar sig att skära av gångjärnen eller slå ut sprintar.
- Container blockeras med cementblock som ställs för.
- Nyttja flera containerar så att man kan fördela utrustningen.
- Vänd containerarna med dörrarna mot varandra vid längre uppehåll i arbetet.
- Ställ containerarna ihop med de dyrbara i mitten för att skydda ytterväggar.

- Neutral märkning av containrarna för att försvåra valet av container.
- Skydda containrar genom att ställa tunga maskiner mm framför dem.
- Sätt upp bommar tillfartsvägar så att containrar inte kan nås med bil.
- Ställ containrarna så att de inte är föremål för insyn utifrån.
- Se till att de är väl belysta.
- Ordna en avbalkning med reglar, spånskiva och stålplåt innanför dörren till containern. I väggen en ståldörr. Förvara maskiner innanför. Det vinner tid för exempelvis vaktbolag eller polis att komma fram vid larm eftersom ytterligare en (okänd) dörr skall forceras.
- Larma container på insidan (ID 06).

8. Inventering/Märkning

- Hyrda maskiner med detaljfakturor hjälper till att hålla kontroll både på kostnader och att maskinerna finns.
- Märk alla småmaskiner som köps in direkt med kraftig spritpenna på plasten. Det går inte ur så lätt.
- Märk större maskiner med egen märkning eller något märksystem. Se till att de finns med i polisanmälan. De kommer då att kunna sökas inom Schengen Information System.
- Modern teknik gör det möjligt att montera spårchip även i mindres maskiner så att de inte osedda kan tas ut från byggarbetsplats.
- Maskiner som förkommit inom bygget kan spåras upp och avföras från stöldmisstanken.
- På sikt kan troligen märkning utvecklas så att en varukorg på snabbköpet kan passera kassan och innehållet kostnadsbestämmas utan att plockas upp.
- Maskiner kan förses med spårustning med kombination av system för lägesbestämning och tvåvägskommunikation.

9. Interna stölder

De interna stölderna utgör ett problem. Omfattningen har inte kunnat beläggas i denna utredning, men det är sannolikt att problemen är större än vad som kommit fram.

- Personalparkering ordnas på sådant avstånd från bygget att det blir svårt att utnyttja bilen.
- Personalens bilar ställs vid etableringen och sedan bussas de ut till arbetsplatsen.
- Stickprovskontroller av väskor vid utpassage. Här krävs dock ett gott samarbete med facket för att komma överens.
- Moderna chip gör det möjligt att märka även småmaskiner så de kan detekteras om de förs ut.
- Inom ramen för exempelvis ID 06 går det att följa vem som tagit ut en maskin från förrådet.

10. Övervakning

Ofta utnyttjas vaktbolag för att svara för övervakningen av en arbetsplats. Det finns många bolag från stora multinationella till små lokala. Det finns inga enkla regler för vilka som skall väljas utan det måste ske mot bakgrund av den aktuella situationen. Det verkar dock som om de flesta som utnyttjar vaktbolagen inte ställer några egentliga krav på dem. Detta beror i sin tur på att man inte har gått igenom stöldskyddet på ett strukturerat sätt. För att få ett effektivt samarbete är det nödvändigt att platsledningen vet vad man vill uppnå med vaktbolaget och att man med hjälp av deras expertis syr ihop en bra lösning

- Bra skyltning. En varning till tredje man, men kan ha en viss inverkan på stölder.

- Ställ krav på vaktbolaget. Var aktiv och upprätta en kravspecifikation. Vaktbolag tycker att det är bättre med en platsledning som vet vad man vill.
- Det kan övervägas om det skulle löna sig att köpa även analys och åtgärder av vaktbolagen.
- Följ upp genom kontroller hur vaktbolaget utför sitt arbete för att se att de uppfyller kraven.
- Hjälp vaktbolaget med att ta reda på flyktvägarna så att de vet var förbrytarna kan ta sig fram.
- Kan få hjälp av polisen att se till anläggningen.
- Nu utvecklas ett ökat samarbete mellan de mindre vaktbolagen som utför tjänster åt varandra.
- Ta före upphandling reda på vaktbolagens styrka och svagheter mot bakgrund av det aktuella bygget.
- Gör rond när det behövs. Nyckelordet är variera.
  - Orgelbundna tider. Efter besök kom snabbt tillbaka.
  - Vaktbolag skall använda olika vägar vid sin rond.
  - Vaktbolag skall ta olika vägar till bygget vid sin rond.
  - Vaktpersonalen kan åka dit gå sin rond, åka iväg och sedan snabbt komma tillbaka
  - Vid fast bevakning. Patrullera ändå med en bil så det verkar som det är enda bevakningen.
  - Låt dem ställa bilen och gå. Närma sig från olika håll.
- Permanent vakt när det behövs
- Se över stängsel
- Anpassa efter behov
- Låt vaktbolag använda byggarbetsplatsen för att öva med hund.
- Utnyttja väktare med hund.
- Använd frispringande hundar. Vakt med hund anses effektiv. Lösa hundar faller under andra förordningar och är knepigare. Man måste kunna ta sig in vid brand och olyckor etc och därför måste alltid förare finnas tillgänglig för att komma snabbt och desarmera hunden exempelvis om räddningstjänsten skall in på byggplatsen.
- Vaktbolagets ansvar delas upp på flera så att:
  - Ett företag som sköter bevakningen
  - Ett som sköter larmterminalen
  - Ett som sköter utrustningen
 Det innebär att alla är på alerten och för loggar och annat för att kunna verifiera att de skött sin del av ansvaret om något händer.
- Använd bra belysning. Belysning som inte ger mörka områden framför allt inte där man ostörd kan ta sig in.

11. Leveranser

Flera platschefer har påpekat att felleveranser ofta förekommer särskilt i områden som har flera byggen på gång i relativ närhet. Enligt vissa är chaufförerna tidspressade och när de kommer fram är de bara intresserade att lossa lasten och fortsätta

- Se till att leveranskedjan är ok. Chaufförerna skall ha telefonnummer till personal som de kan kontakta på byggarbetsplatsen vid problem. De skall ha rätt adress och uppgift på vem som skall ta emot. Ta bilnummer, namn och personnummer på personer som levererar, bär in eller installerar Det skall kunna gå att återkomma i efterhand
- Det gäller dock att följa upp att bara de som är bemyndigade att skriva under gör det. Alltså: Ordning reda uppföljning

- Platsledningen måste uppmärksamma problemen tidigt och se till att speditörerna rättar sig
- En litet företag kör med egna bilar varför felleveranserna blir noll. Utbilda chaufförer så att de kommer rätt.
- ”Just in time” -leveranser minskar exponeringstiderna för begärligt gods.
- Mellanlagra hos en leverantör som redan har ett gott skydd och transporteras i lagom mängder successivt
- Mängda begärlig materiel per lägenhet och ta in direkt.
- Mängda lägenheter så att bara det som går åt finns på arbetsplatsen under en arbetsdag.
- Låt exempelvis vitvarufirman installera lägenhetsvis strax före att hyresgästerna kommer.
- Korta liggetiden på bygget så mycket som möjligt.

12. Försvåra transportmöjligheterna för tjuvar till och inom området

Vid planering av själva stölden är arbetsplatsens utformning, stöldskydd och transportmöjligheter av vital betydelse. Det finns ett antal åtgärder av olika slag som kan vidtas för att försvåra brottet. En akilleshäl för brottslingen är transportmöjligheterna. Han är tvungen att ha lastbil eller åtminstone en pickup nära ända fram till platsen för tillgreppet eller beroende på mängd och tyngd ända fram till brottsplatsen. Det gäller att försvåra hans möjligheter till detta.

Ett nytt sätt som nu börjar utnyttjas är elstängsel där man får en stöt om man tar i det. Dock måste man ta reda på vilka regler som gäller för att få utnyttja el.

- En jogging väg nära bygget kan utnyttjas som en transportväg för tjuven. Belysningen kan vara svag och insynen från allmänheten dålig. Lägg etableringen så att den är svår att nå.
- Försvåra insyn och överblick för tjuven. Täck fönster med plywood.
- Utnyttja källarutrymmen i kombination med larm.
- Underlätta för allmänheten att se vad som rör sig ta bort plywood på staket runt bygget så att man kan se om någon bryter sig in i en port eller fönster.
- Ställ större maskiner så att de är svåråtkomliga.
- Blockera tillfartsvägar.
- Spärra transportvägar.
- Inre stängsel runt känsliga områden. Eventuellt elstängsel.
- Försvåra rörelser med bil vid tillfartsvägar och inom området genom att sätta upp bommar eller ställa tunga maskiner, cementblock eller dylikt.
- Området stoppas för biltrafik så långt bort som möjligt.
- Låg profil som gör det svårare att finna arbetsplatsen.
- Ordna parkeringsplatser avskilt från bygget.
- Lägg betongskrot längs staketet och uppställningsplatser för tyngre maskiner så att det inte går att dras ut genom ett uppklippt stängsel.

13. Förtroendeskapande åtgärder

Några platschefer har visat stor uppfinningsrikedom när det gäller att utnyttja alla de tillgångar som finns. De säger också att det går att få ut mera av exempelvis polisen om man är ihärdig. De har satsat på att göra bygget känt som en positiv faktor i området och därför fått viss hjälp. Det verkar dock som att många inte kommer i kontakt med polisen annat än vid anmälan. De som uppger ett gott samarbete har själva ansträngt sig att bygga upp kontakter för att få till stånd ett informationsutbyte med polisen.

- Kontakta polisen vid etablering. Upprätta samarbete. PC informerar om känsliga perioder, De informerar om hotbilden och om fortlöpande förändringar i den

- Försök att få polisen att då och då köra igenom området i närheten
- Skapa bra poliskontakter med de som sköter stöldutredningar
- Ta kontakt med eventuell företagarförening i omgivningen. Det kan finnas möjlighet att dela kostnader t ex för ronder.
- Kontakta boende, folk som rör sig regelbundet, renhållningspersonal, parkeringspersonal etc, Öppet hus för att informera. Allt i avsikt att få så många som möjligt att rapportera.
- Anläggningsbyggen etablera bra samarbete med polisen så de hjälper till mot vandalism, flyttade vägmärken och buskörning på nyanlagda vägar mm.
- Någon har byggt upp kontakt med traktens lokala stödliga och byggde upp förtroendet.

Åtgärder mot bedrägerier

Inledning och allmänna råd

Uthyrning sker till företag och enskilda personer. Risken uppstår främst vid två tillfällen nämligen när ett för uthyraren nytt företag söker kredit eller vill hyra och när ett gammalt välkänt företag byter ägare/styrelse. Nedanstående råd är hämtade från uthyrare och syftar till att minimera riskerna för förluster både vad avser hyresintäkter och förlust av maskiner.

Vid kontakt med okända kunder gäller vaksamhet och att man har satt upp regler och rutiner som är avpassade för sitt syfte och att de följs av de medarbetare som har att genomföra uthyrning till kunderna. Många uthyrare vittnar om att erfarna uthyrare ofta intuitivt känner på sig när något är fel även om de inte kan säga direkt vad det är.

I åtgärds katalogen har uppgivits ett antal varningstecken som i och för sig inte behöver betyda något, men som enligt uthyrare ofta återfinns när kundförluster uppstått.

Åtgärds katalog för uthyrare

1. Grunder

Är hyrestagaren inblandad i oegentligheter kan det aldrig bli stöld eftersom uthyraren frivilligt har lämnat ut maskinen

2. Tillämpa avtalsjuridiken.

a). Till skillnad från andra tvister så finns ingen underliggande lagstiftning som stödjer uthyraren av typ konsumentskyddslagen. Det är alltså väldigt viktigt inom avtalsjuridiken att avtalstexten är heltäckande.

b). Muntliga avtal är gällande, men observera bevissvårigheterna när ord står mot ord

c). Avtalen har bara rättsverkan mellan uthyraren och hyrestagaren. Några andra kan inte blandas in. Om det anges att betalning skall ske av firma B så gäller inte det. Du kan bara föra talan gentemot hyrestagaren.

Alla medgivanden under hyrestiden som vem får bruka, hur länge, var, hur mycket etc, måste dokumenteras. Skulle Du medge förlängning av hyrestiden så skall Du kunna åberopa det efteråt och då hävda att det vet vi för vi handlägger och dokumenterar alltid frågan på detta sätt.

3. Betydelsen av egen praxis

Ovanstående belyser betydelsen av att ha egna fasta rutiner och att alltid följa egna bestämmelser. Om Du har en regel som säger att Du alltid skall ta legitimation, men inte följer den så kan en domstol bortse från den eftersom bestämmelsen finns, men den tillämpas inte. Å andra sidan kan Du styrka att Du alltid följer rutinerna så kan domstolen ta hänsyn till det när Du åberopar det. (Schematisk bevisning)

4. Oklarhetsregeln

Det som finns i kontraktet måste vara så klart att det inte går att missförstås.

De egna hyresbestämmelserna skall hållas levande och utvecklas allt efter det man vinner erfarenhet. Allmänna hyresvillkor kan var sådana som

- Användningsområde
- Skötselansvisningar
- Hyrestid
- Utbildningskrav
- Vårdplikt och skötselansvisningar
- Åtgärder vid fel och stöld
- Återlämnande
- Hävning av avtalet
- mm

Åberopar man allmänna hyresvillkor eller branschvillkor skall detta tydligt anges på kontraktet med en referensklausul på väl synligt ställe och skall klart och tydligt ange var de finns. De skall finnas tillgängliga vid hyrestillfället. Då inkorporeras dessa bestämmelser i hyresvillkoren när de skrivs under. Skriv gärna de allmänna villkoren på baksidan.

5. Brott och bedrägeri

Om hyrestagaren är ute i oärliga avsikter. Det kan aldrig bli ett stöldbrott eftersom inget olovandes tagit något. Du lämnar ju ut maskinen.

Observera då att om någon lyckas fiffla till sig en maskin eller göra inbrott så sprider sig detta bland de kriminella och andra kommer kanske också att försöka. Så har Du blivit utsatt för brott så höj beredskapen en tid framåt.

-----Hyrestide löper-----Hyrestiden slut

Bedrägeri

Avsikten att begå bedrägeri finns redan vid hyrestillfället

Avsikt kan vara
Falskt legitimation
Felaktig uppgift typ fel
telefonnummer
Brott mot någon bestämmelse vid
uthyrning

Olovligt förfogande

Brugar maskinen, avser lämna tillbaka, men kommer på en bra ide och säljer den

Olovligt brukande

Fortsätter att bruka den

Obs kan ej hämtas. Den som har besittning av ett föremål är lika med ägaren. Hämta den är egenmäktigt förfarande.

SFS från 1994 Brottsbalken 10 kap 10§ 2 stycket säger att olovligt förfogande och olovligt brukande inte är ett avtalsbrott och skall därför inte föranleda åtal om inte särskilda skäl föreligger. Anledningen är att vid kontroll visade det sig att vid 1000 hyrestillfällen fanns 976 av hyresmännen i någon spärrlista.

Det gäller alltså att få anmälan att landa i bedrägeri. Då blir ärendet prioriterat. Det gäller alltså att utforma anmälan så att den inte läggs i allmänna högen. Se till att ordet bedrägeri är med i anmälan, Du behöver inte bevisa att det är bedrägeri. Det räcker med att Du har anledning att anta att det är bedrägeri.

Nedanstående kan utgöra grund för bedrägeri

- Egendomen lämnas inte tillbaka vid hyrestidens slut.
- Falsk legitimation används.
- Felaktighet, t.ex. telefonnummer
- Tidigt under hyrestiden syns på fel plats
- Inte hörts av på avtalad tid

En bedragare som har tänkt sig lägga beslag på en maskin

- kommer in från gatan utan föränmälan
- har möjligen bokat i förväg med kort förvarning
- kommer ofta sent, eller när det är snärjigt.
- är verbal, ofta trevlig och pratar och berättar historier. Håller Er sysselsatt.
- Ofta storstadsfenomen

Mot detta kan man vidta följande grundläggande åtgärder. Avsikten är att skapa ett tillräckligt stort underlag för att varningsklockorna skall kunna börja ringa.

- Låt inte kunden ta överhand.
- Tala med kunden. Se till att ställa frågor om vad maskinen skall användas till, var, när hur, vad heter platschefen etc. Bygg upp en bank av svar med kontrollerbara fakta. Kontrollera dessa.
- Kom gärna tillbaka med frågor från en annan vinkel så att tidigare svar kan kollas
- Vid tilltal använd ett annat namn än det som står på legitimationen. Kunden bör då reagera.
- Får Du dåliga vibrationer – avstå från affären.
- Förbättra skyddet omedelbart efter en stöld. Ibland sker snabbt en ny stöld efter återanskaffning.

Bestämmer Du dig för att hyra ut:

- Kontrollera med bolagsverket om det är en firma som Du inte känner. Frågas efter hur många diarieförda ärenden det finns under de senaste tre åren och vad de gäller. Vad Du skall leta efter är varningssignaler som
  - styrelsebyten
  - revisor avgått på egen begära
- Se till att Du hanterar hyresavtalet rätt.
- Stick hyreskontraktet i händerna på kunden så att han får ta i det. Därigenom sätter han sina fingeravtryck på det. Förvara det sedan i en plastficka. Det innebär att om det skulle gå snett så har Du bevis. Det är ofta de finns i ett register.

6. Kontrollera Id-handlingen noga

Ta alltid legitimation! (Se nedan)

7. Spärlista

Använd spärlista och kreditinstitut!

8. Klarhet i frågor till polisen

När en plånbok stjäls anmäls det oftast snabbt till polisen. Den skrivs då in i det regionala registret RAR (Rationell Anmälnings Registret) och snart därefter i PCG (Polisens Centrala Godsregister). I och med detta har alla poliser tillgång till informationen. Däremot tar det oftast tid innan ansökan om nytt körkort kommer in till Vägverkets körkortsregister.

Ställs frågan fel exempelvis ”Jag vill kolla ett körkort” så kan det hända att polisen kontrollerar i körkortsregistret och därigenom missar Du informationen att körkortet är stulet. Ställ istället frågan att Du vill kontrollera om ett körkort är stulet eller, om kunden står i närheten, att Du vill kolla körkortet i RAR- eller PCG-registret. Då får man reda på om det är stulet eller förkommet.

9. Återlämning

Den minut hyrestagaren återlämnar maskinen till Er så har den övergått i Er ägo och hyrestagaren är fri. Skulle Du då inte ta maskinen i besittning så är det Du som står risken. Se alltså till att Du kan ta hand om maskinen från återlämningsögonblicket.

10. Märkning

En god märkning är förutsättningen för att få tillbaka egendomen. Polisen gör ibland tillslag i tjuvgömmor och kan de då identifiera Er egendom så återkommer den. I och med Schengensamarbetet fungerar detta till del även om godset gått utomlands.

Om Du har särskild märkning underrätta Rikspolisstyrelsen om att all vår egendom har följande märkning.

11. Om det går snett

Om kunden försvinner med er egendom. Anmäl om möjligt för bedrägeri. Det räcker att Du har anledning att misstänka bedrägeri, Du behöver inte bevisa det. Anledningen kan vara

- att egendomen ej är återlämnad
- att hyrestiden passerats
- brott mot hyresavtalet
- att oriktig uppgift lämnats vid hyrestillfället, t.ex. telefonnummer
- stulen/förkommen legitimation

12. Fysiska åtgärder

Uthyrare kan utnyttja flera av råden till Byggarbetsplatser ovan. Här kommer dock några som särskilt kan påpekas

- satsa på bra stängsel
  - Gunnebostängsel med stålpinnar som inte kan klippas
  - Stängsel med larm och optisk tråd
  - Mellanstängsel på gården (Sektionering)
  - Elstängsel
- erbjud hyrförsäkring (Nöjd kund)
- gå ihop med andra företagare om tätare ronder

- IR-detektorer
- ökat utnyttjande av larm (flera byggnader, platser områden etc)
- ID06-anpassade containrar, grindar mm.

13. Några allmänna råd

- lyckas någon lura Er så sprider det sig och fler kommer att försöka.
- lyckas Du sätta stopp för oönskade hyresförsök sprider sig det också.
- hög lagföring har preventiv verkan.
- häng med i utvecklingen. De förändrar sitt beteende.
- fundera ibland över styrkor och svagheter i Ditt system. Slå Dig inte till ro med det som är.
- neka uthyrning. Ha en fast policy hur detta skall hanteras som stöd för personalen.
- ha kunskap om juridiken inom Ert område (eller bra rådgivare). Se ovan.
- utveckla hyresavtalet så att det är täckande. Se ovan.
- märkning av egendom är utgångspunkt för att få tillbaka den
- vid poliskontakter, fundera igenom frågeställningarna så att Du ställer rätt frågor. Bevaka er egendom d.v.s. hyrestiden. Ha en sluttid.
- se till att Du har fasta rutiner för hur uthyrning går till och att all personal följer dem.

Inför uthyrning måste man skaffa sig en god kännedom om kunden. Det är därför helt i sin ordning att vidta de åtgärder man finner vara lämpliga för att säkerställa detta. En seriös kund har förståelse för förfarandet.

En legitimationshandling kan vara stulen eller förfalskad så var noggrann vid kontrollen.

14. Legitimationskontroll

- Begär alltid att få se godkänd legitimation (Se Svenska identitetshandlingar godkända av banker och posten. Producerad av Svenska bankföreningen i samarbete med bl a Rikspolisstyrelsen, Trafikverket och ett antal företag).
- Kontrollera legitimationen ordentligt vad avser äkthet (broschyr ovan), foto (likhet), namnteckning och giltighetstid.
- Överensstämmer uppgivet namn med vad som står på legitimationen?
- Notera SIS-nummer och eller personnummer eller ta en kopia av legitimationen. Kontrollera personnumret-
- Kopiera ID-kortet-
- Anser eller misstänker Du att körkortet är stulet kontrollera med polis. Observera då att formulera frågan så att svar på det som är relevant erhålls, i detta fall om körkortet är anmält stulet eller förkommet. (Se ovan)
- För företag begär organisationsnumret eller helst kopia på **aktuellt** registreringsbevis där bl a styrelse framgår.
- Ta reda på adress, telefonnummer, faxnummer och mobilnummer.

Varningstecken

- Det finns ej fast telefon eller fax.
- Mobiltelefon med kontantkort.
- Hemligt telefonnummer.
- C/o - adress, boxadress.
- En privat firma/enskild person läggs upp av någon annan än den som skall hyra.

- Hyraren saknar legitimation och en medföljande kamrat ställer upp som garant.
- Hyraren sänder ombedd in registreringsbeviset samtidigt med hyresönskemålen.
- Hyraren är i tidsnöd.

15. Är kunden behörig?

När det gäller företag är det av grundläggande betydelse att den som vill hyra har rätt att företräda företaget vid affären. Det gäller därför att kontrollera hans/hennes behörighet.

Kontrollera:

- Ingår hyrestagaren i styrelsen för företaget. (Erhålls via kreditupplysningsföretagen, Bolagsverket eller ett nyutfärdat registreringsbevis)?
- Är hyrestagaren VD eller har annan befattning som gör honom/henne behörig?
- Har hyrestagaren fullmakt av något slag?
- Arbetar hyrestagaren vid uppgivet företaget?
- Skall hyrestagaren utföra arbete åt uppgivet företag?
- Vid behov ta kontakt med företaget. Ge inte upp förrän tillfredsställande svar erhållits.

Varningstecken:

- Styrelsen skall ha bytts, men det finns inga uppgifter hos Bolagsverket.
- Det går inte att träffa den person som uppges som referens.
- Uppgivet företag är ovetande.
- Generalfullmakt. Den kan i och för sig vara riktig, men behöver kontrolleras noga både vad avser äkthet och bakgrund.

16. Kan kunden ekonomiskt fullfölja sina åtaganden?

För många företag, särskilt nybildade och mindre, är styrelsens och de ledande personernas vandel avgörande för frågan om man skall hyra ut eller inte. Samma gäller för enskilda personer och enskilda företag. Detta är en viktig punkt som det gäller att skaffa sig kunskap om för att kunna göra en korrekt bedömning.

Till hjälp finns Bolagsverket, Skattemyndigheten och Kronofogdemyndigheten. Alla myndigheter som har skyldighet att lämna ut uppgifter enligt offentlighetsprincipen och som i vissa fall har de särskilda telefontjänster för detta. Vidare finns kreditupplysningsföretag och andra företag som arbetar med förvarning. Här gäller det att välja det som passar bäst för syftet och väga det mot kostnaderna.

Tänk på att kontrollera hela styrelsen och de ledande personerna om dessa inte ingår. Gå till botten med undersökningen och sluta inte förrän svaren är tillfredsställande

Ta reda på:

- Har företaget betalningsanmärkningar/skuldsaldo? Har åtgärder skett från kronofogdens sida i närtid?
- Har flera ansökningar om betalningsföreläggande kommit in under senare tid?
- Har boksluten kommit in i rätt tid till Bolagsverket?
- En första kontroll kan göras med Bolagsverket avseende diarieförda styrelseförändringar i relativ närtid.
- Har styrelse (ledning) betalningsanmärkningar? Har åtgärder skett från kronofogdens sida i närtid?
- Har styrelseledamöterna tidigare varit engagerade i företag som hamnat på obestånd?

- Har styrelseledamöterna låga inkomster?
- Har företagsinteckningarna ökat på senare tid?
- Sjunker företagets kapital?
- Är företaget yngre än tre år?
- Saknar företag hela eller del av styrelsen?
- Har företaget revisor?
- Hur är företagets nyckeltal?

Varningstecken:

- Icke tillfredställande svar på ovanstående frågor.
- Täta och eller omfattande styrelseförändringar.
- När ett gammalt stabilt företag byter ägare.
- När kunden är i tidsnöd.
- Om revisorn avgått på egen begäran.
- Om styrelseledamot avgått kort tid efter inträdet.

17. Regler och rutiner

För att få genomslag måste ovanstående åtgärder tillsammans med annat inarbetas i regler och rutiner för hur uthyrarna skall hantera kundkontakterna. Dessa måste delges och hållas levande.

Nedan framgår exempel på sådant som kan behöva regleras utöver ovanstående åtgärder.

Ha rutiner för

- Undertecknande av hyreskontrakt
- Limit till kunder
- Stopp/spärr av kundnummer
- Säkerhet/deposition
- Hävning av avtal
- Ej återlämnade hyresmaskiner
- Kreditbevakning
- Uppföljning av gamla kunder. Förändringar
- Anstånd med betalning
- Betalningspåminnelse
- Krav
- Betalningsanmärkning
- Inkasso
- Konkursansökan
- Företagsrekonstruktion. Det finns också behov av att kunna identifiera hyrestagaren i efterhand om personen visar sig vara brottslig. Det gäller att om möjligt få det till bedrägeri
- se till att hyrestagaren tar i kontraktet, sätt det i handen på personen. Förvara det i en mapp så har Du möjlighet att få fingeravtryck. Det blir då lättare att se om personen lämnat oriktiga uppgifter vid hyrestillfället

18. Kontroll av utländska medborgare

Sverige är medlem av EU och tillämpar dessutom det s.k. Schengenavtalet. Det är således inte helt ovanligt att det kommer in en utländsk kund och vill hyra, få kundnummer, eller skaffa sig kredit. Att kontrollera en sådan kund är inte helt enkelt, men här kommer några förslag.

a) Kontroll vid Gränspolis

Kund från EU-land

En sådan person kan mer eller mindre fritt resa mellan länder ingående i EU. Personer från Norge kan också resa fritt i Norden, enligt ett särskilt nordiskt avtal. Enligt det nordiska avtalet krävs inget uppehålls- eller arbetstillstånd.

Land utanför EU

Personer från sådana länder skall alltid ha en ankomststämpel i sitt pass. De skall alltid ha uppehållstillstånd och om de skall arbeta i Sverige skall de ha ett arbetstillstånd. Från personer från vissa länder kräver svenska myndigheter även visum. Det är inte troligt att personer vill hyra maskiner utan att ha ett arbete, varför arbetstillstånd i princip alltid skall kunna uppvisas. Om de inte har ovan nämnda tillstånd och stämpel i passet avrådes uthyrning och/eller krediter. Se nedan.

b) Kontroll vid Migrationsverket

Migrationsverket hjälper till att kontrollera utländska medborgare i Sverige beträffande uppehållstillstånd och arbetstillstånd. Huvudkontoret finns i Norrköping men det finns lokala kontor i större svenska städer som Stockholm, Göteborg och Malmö

c) Kontroll vid utländsk beskickning

Ett kompletterande metod för kontroll av utländska medborgare är att ta kontakt med den konsulära avdelningen vid landets ambassad, och be om hjälp med kontroll av en person med pass från det aktuella landet. De är ofta hjälpsamma, men de har inte så stora resurser, då det är få länder som har så öppna personalkontrollsystem som vi har och få länder har liknande personnummersystem som vårt vilket kan göra det svårt att få hjälp.

d) Andra kontroller

Man bör be kunden lämna referenser från och/eller adresser till nuvarande arbetsgivare, tidigare arbetsgivare och arbetsplatsen. Han bör också kunna ange sin adress i Sverige, ev. eget företags registernummer, bankkontakter, var och vad till skall uthyrningsobjektet användas. På så vis kan uthyraren göra en del egna kontroller per telefon. Vad tänka på inför och vid polisanmälan?

Polisanmälan

Allmänna råd

Hur innehållet i en polisanmälan ser ut har en avgörande betydelse för hur ärendet behandlas och det i sin tur har direkt avgörande betydelse för chansen att få tillbaka de stulna produkterna.

Schengensystemet har tillkommit vilket innebär ett par fördelar jämfört med förr.

- Nu finns *Schengen information system*. Är grejorna bra märkta så kan de registreras i systemet och då ökar chansen att få tillbaka dem. Denna märkning skall anges i polisanmälan
- Förenklat samarbete inom Europa mellan polis och åklagare inom och mellan de olika länderna.

När man gör en polisanmälan skall man vara medveten om att det sker en stor mängd anmälningar varav en del rör mindre viktiga brott. Mängden är större än vad kapaciteten är vilket innebär att allt inte kan utredas fram till lagföring utan avskrivs. Du måste bädda så bra som möjligt för att öka chanserna att det utreds

Det finns i sammanhanget två grundläggande bestämmelser

- Polislagen 9 § --- om skyldighet att behandla anmälan
- Rättegångsbalken 20:5 --- om skyldighet att ta emot anmälan

Polisen skall ta emot anmälan. Överta inte polisen problem. Polisens interna handläggning skall Du inte bry Dig om och Du behöver inte bevisa brottet i polisanmälan, det räcker med misstanke.

Bygg nätverk av kontakter inom olika områden som egen bransch, polisen mm som kan hjälpa er med råd eller när något går snett. Er utgångspunkt bör vara att skapa en bra kontakt med kriminalpolisen på orten. Kontakter är viktiga, speciellt med de människor som utreder brotten. Skapar Du sådana kontakter är Du säker på att den hamnar hos de som har full förståelse för vad det gäller. Framför allt när det gäller grov stöld (3-4 basbelopp). Skicka gärna med fax direkt till adress. (Internetanmälan finns, men då riskerar din anmälan att hamna i den stora massan.)

Du kan alltså påverka innehållet i anmälan genom att skriva den själv, då får Du den som Du vill och får med alla delar som är viktiga.

Framhärda livets regel. Ex tvätt på en tvättlina. Det innebär inte att man har avhänt sig egendomen utan att det är nödvändigt att hänga tvätt. Outtalat är då att för att samhället skall fungera så är det stöld om man tar tvätten.

Metallstölder är ofta seriebrottskaraktär. Detsamma kan gälla för en uthyrars depåer. Det innebär att de är iscensatta av ett relativt litet antal människor och att de därför egentligen inte är enskilda brott utan hänger ihop i ett system. Om man lämnar 10 anmälningar och alla har så hög standard att man tar med allt, så kan det vara relevant att polisen lägger pussel med alla 10.

Du bör vara väl förberedd och veta vad Du håller på med. Se till att polisanmälan innehåller allt sådant som kan puffa anmälan åt rätt håll. Glöm inte att få med eventuella bevis eller underlag för teknisk bevisning. Om det finns spår t ex av inbrottsverktyg, fingeravtryck, skoavtryck, blod etc. så propa på en brottsplatsutredning. Acceptera inte ett nej.

Beakta de skyddsmurar som Du kan bygga upp.

Vilka risker finns?

Hur förändras de över tiden?

Reducera dessa risker.

Skadebegränsa om det inträffat.

Finansiering av skador (Försäkringar).

Innehåll

Allmänt

Generellt kan sägas att en polisanmälan ska innehålla alla kända omständigheter som kan bidra till att brottet klaras upp.

Det är viktigt att ta del i anmälan så att brottsrubriceringen blir riktig. Ett exempel när det gäller uthyrning.

Ofta misstänker uthyraren att han blivit utsatt för ett brott, genom det faktum att egendomen inte återlämnas vid hyrestidens utgång. Vid kontakt med polisen händer det också tämligen ofta att den upprättade polisanmälan rubriceras som ett olovligt brukande, fastän det egentligen kan vara fråga om ett bedrägeri eller motsvarande. Se till att Du vidtar åtgärder före uthyrning och att Du formulerar polisanmälan så att brottsrubriceringen, om möjligt, blir Bedrägeri.

Därför bör uthyrare rekommenderas att innan de gör polisanmälan kontrollera de uppgifter som lämnats av hyrestagaren vid hyrestillfället. Stämmer adress, telefonnummer, var den uppvisade handlingen tillgripen etc.? Visar det sig att någon väsentlig uppgift inte är korrekt förenad med det faktum att egendomen inte återlämnats, så har man anledning anta att man blivit vilseledd, vilket medfört att man upprättat hyresavtal och utlämnat egendomen, varvid polisanmälan skall rubriceras som bedrägeri alternativt grovt bedrägeri med hänsyn till värdet av det åtkomna m.m. (Se ovan)

Målsägande

Ange alltid målsägandens/företagets korrekta namn och organisationsnummer

Postadress

Målsägandens postadress anges liksom telefonnummer/fast och mobil, fax

Anmälare

Ange anmälares namn och titel/befattning, tfn nr även mobil

Brott/händelse

Beskriv i korta ordalag brottet. Till exempel: *Stöld av traktorgrävare från byggarbetsplats i samband med inbrott.*

Datum och tidpunkt för brottet

Ange datum och tidpunkt för brottet så noggrant som möjligt

Platsen för brottet

Uppge gatuadress om sådan finnes. Beskriv annars platsens belägenhet, t ex. Rivningstomten omedelbart väster om gamla bryggeriet, stadsdelen Österudd, Byggstads kommun.

Omständigheter, t.ex.

Vem ansvarade för det tillgripna?

Vilka interna regler gäller för förvaring och tillsyn?

När användes det senast?

Var förvarades det?

Särskilt förvaringsutrymme? Låst, olåst.

Vem hade tillgång till? Vem hade nycklar?

Vem upptäckte tillgreppet?

Spår

Finns synliga spår, klippta lås, verktygsspår, spår efter fordon etc? OBS! Skydda spåren tills de säkrats av polis! Dokumentera gärna med kamera/foto.

Iakttagelser

Föreligger tidigare iakttagelser, personer, fordon etc

Vittnen

Om något vittne finns ange namn, adress och tfn nr, även mobil, arbetsplats eller uppehållsplats.

Tillgripet gods

Ange fabrikat, registrerings, tillverkningsnummer, typbeteckning, årsmodell/tillverkningsår, färg, kapacitet etc.

Finns speciella kännetecken, defekter, spår efter ombyggnad, reparationer o dyl.

Det tillgripnas värde anges. Ange nypris alt dagsvärde

Försäkringsbolag

Ange aktuellt försäkringsbolag

Övrigt

T ex annat bevismateriel, videoband mm.